

ТАРАС ЛЮТИЙ

ВУЛИКИ СНОВИДІНЬ

ТАРАС ЛЮТИЙ

ВУЛИКИ
СНОВИДІНЬ

УДК 821.161.2-3
ББК 84.4.УКР6-4
Л 96

ММХ

САМИЦЯ БОГОМОЛА

В оформленні обкладинки використано
синтез-арт-роботу *Богдана-Олега Горобчука*

Богомоли надзвичайно пожадливі. Не гребують вони і власними родичами. Відомі свідчення, коли самиці після спарювання поїдали самців... Ще древні греки іменували богомола оракулом. І нині існує повір'я: якщо запитати у нього дорогу, він покаже її, витягуючи ніжку.

1

Весілля минуло, а за ним і медоточивий місяць. Здавалося, що це заміжжя тяглося всеньке життя, а либонь й ще довше... Проте повідати, що це спочувала лишень Марія, означає не знати всієї правди, або й узагалі — неприкрито збрехати.

Олесь, насупроги, виглядав вдоволеним. Інколи, коли він зустрічався з колишніми найближчими товаришами, а тим більше з публікою, зв'язки з якою визнавав звичайнісіньким приятелюванням, очі його вдоволено променилися, чоло здіймалося, а голос видавав награну впевненість чи зовнішню пишноту.

ISBN 978-966-359-172-8

© Лютий Т., 2007
© Дизайн, макет. «Факт», 2007

Марія протрачувала кожну днину так, немовби грала затаскану п'єску в провінційному театрі. Її відрухи, певні, але уповільнено-столчені, ніби виділяли щоденщину та тривалу вишколеність. Все це продивлялося крізь буденні побутові культові вправи, у дозвіллі та в принизливо-обов'язковому, як їй видавалося, заміжньому сексі.

Це могло продовжуватися вічність, якби не докори сумління, що допікали Марію ледве не щодня. Такого вона чомусь не відчувала ні до заручин, ані коли їхні відносини з Олесем набули меж офіційності, і його батьки не почали сприймати її за доньку. Та тільки після одруження у їхньому житті оселилося якесь ремствування, що виходило з серця Марії, непокоїло і ятрило душу гіркою отрутою.

2

У день заручин Марія почувалася як лісова красуня. Лагідно-збентежена, сором'язлива, вона й Олесеві видавалася тендітною і чарівною дикункою, яку тільки й можна зустріти на бездоріжжі галасливого життя, сповненого тягарів штучного існування.

Олесь був до нестями закоханий. Любов зринула до нього зненацька, як лише може наплинути диво — раптово й недовірно. Уся диковина полягала в тому, що Олесь розцінював це спіткання

як неочікуваний подарунок долі, а та, в свою чергу, вже мала визначити усе його подальше життя, цілком догримуючись своїх жорстко встановлених меж.

Марія ніколи не спізнавала, що таке кохання. Воно наспівало, і вона своїм природним чуттям визначала його оберти, як лисиця чує небезпеку в зимовому селі, полюючи на курку. Кохання стягло її до себе, і вона силкувалася його поділяти. Кожного разу воно підманювало новими принадами і раз по раз виверталося на несамовиту муку, яку годі описати.

На відміну від Олеся, Марія взяла шлюб не вперше. Він не питав про церейдеце, начебто знав, що воно було покучою загадкою і для неї. Проте такої думки навіть і не досягали всі, не обтяжені надлишковими помислами, розумові вирази Олеся. Все було б прозорим, якби Марія побралася вдруге чи принаймні втретє. Та вона боялася й сама про це себе запитати. Втекти від цього запитання Марія могла лише в час, коли сміються-плачуть солов'ї. Та її молодість була якоюсь негасимою нетерплячкою. Єдине, що помічала за собою Марія, так це те, що вона ніколи не плакала, навіть тоді, коли того всліло почуття чи звичай.

Колишнє життя Марії пропадало у напівсопнім небутті непритомності буття, а Олесь плівся загнаними достунами перебіжного майбуття.

У той день Марія знову почала хвилюватись, не знаючи сама причини для того. Щоправда, її неспокої спонукали почуття, котрі всі зазвичай називають коханням. Проте, вона ніколи не вживала цього слова. Щось у ньому було від потаємного страхіття й підпільного переживання. Її думки розливалися розгнуданими метаморфозами, в яких не можна було знайти жодних чітких і визначених образів. То проглядало як згущення незбагненного й неоформленого матеріалу чи нагадувало мальовану зграю полохливих птахів. У вирі неочікуваних видінь її тонкого духу вона й проводила цей залишок днини.

3

— Чому ти знову таїшся від мене? — промимрив заспаний Олесь і почухав багряну вилицю, яку вже поспів відлежати за декілька годин цілком безоглядного сну.

— Та ні, любий, то я так... задумалася трохи. Невже ти й думки мої контролювати хочеш? — Марія посміхнулася, але не змогла укрити роздратованості.

— Що ти, сонечко, я прокинувся, бо раптом відчув що тебе немає. — він вельми впевнено збрехав і Марія не спостерегла обману.

— Я зараз прийду. Йди. Я дійсно забарилася... Ну от бачиш — засинаєш стоячи. Йди, тобі ж ранесенько прокидатися. Твій Зевс завтра знову печінки вийматиме, — Марія зробила лагідний голос. — Отакої, ледве не впав. Ну, біжи. біжи... Я вже йду.

— До біса Зевса! А чому ти не лягаєш?

— Я ж сказала, що вже збираюся. Порпаюсь тут з дрібничками... Не забудь завтра матері подзвонити. Вона сьогодні ввечері вже тричі дзвонила. Каже, що ми давно не приходимо...

— Гарзд, я зателефоную... І чекаю на тебе в ліжечку...

— Йди вже. Ти ж спиш...

Олесь побрів до покою. Він ліг і одразу ж заснув. Марія знов скотилася у чудернацькі мрії, але чогось наполохалася й розсудила йти до чоловіка, аби той не вгледів, що її нема.

4

Тієї ночі Марія майже не спала. Їй видавалося, що хтось сновигає у суміжній кімнаті й глухо шепоче «М-м-а-а-р-р-і-є-є-е...»

Вона посіпувалася, ніби бачила якесь страховиння, нишком дивилася на Олесь і знов провалювалася у бентежну вирву сновидіння.

Вранці очі Марії перетворилися на дві чорні підпалини, мов у не-самовитій мавки. Та Олесь і цього не помітив. Коли його Марійка клопоталася зі сніданком, він виголювався й намагався присвистувати, від чого душа газдині жебоніла, як скло у вікні. Все її дратувало, млоїло та перевертало.

Вони розсталися подружнім цілунком, вирваним похапцем, по-змовницьки. Марія учула деяку гіркоту на вустах. Вона жваво, наскільки це можна сказати відносно жінки, вбралася й побігла «у свої найми».

5

Рання весна пробилася стегами молодої новії. Кострубаті дерева стовбичили покрученими перстами догори й дряпали вогке повітря. В прогалинах, там, де вже протавав сніг, з'явилося минулорічне затхле листя й нестерпно відгонило. Сонце ряхтіло у загиджених калюжах. Вітер дерся у кишені, гарював з волоссям та цинічно кешкував, піднімаючи краї пальта. Горобці сміливо кидалися під ноги, але Марія їх не помічала. Вона затуляла коміром обличчя і йшла, не обираючи дороги.

Раптом вона на щось наскочила. Тільки це могло її вирвати з міцних обіймів німих думок.

— Перепрошую, славна пані! — проказала дивна постать, що так зненацька опинилася на дорозі.

— Не шкодить, — бовкнула Марія й збралася рушити далі, та незнайомиць продовжував.

— Задумалися? Чи, може, поспішаєте?

— Не те й не інше... А вам до чого, вибачте?

— Та я так, знаєте, бачу — чарівна жінка йде, стурбована, чи, може, плаче. Ото, думаю, спитаю. Чи не зарадити чимось?

— А-а, я йду, задумалася, а це ось... налетіла, — Марія спробувала посміхнутись.

— Все про нього думаєте?

— Про кого?

— Ну, про чоловіка, звісно. Про Олеся.

— А звідки ви знаєте?

— Та ми ж знайомі. Я знаю вас і вашого чоловіка. Ви — Марія.

— Я щось не пригадую...

— Невже?

— То ви мене з кимось плутаєте, певно?

— Та ні, кажу ж вам...

— Вибачте, я поспішаю, — і Марія, ніби вириваючись, побігла рівними доріжками парку.

6

Вдома її знову щось непокоїло й подразнювало. Марія всіляко противилася невідомим потягам та вигадкам, проте — все даремно.

Вона ненавиділа себе. Олеся, того йолопа у парку, світ — усе. Та цей дивний прилив жалю й гіркоти іноді переходив у нестримну тугу, у жалощі... до самої себе, до свого змарнованого життя, яке хтозна-як треба було прожити, а вона пленталася та валандалася за безкраїми обертами долі.

Ні, все не так. Все має бути якось інакше.

Дивне відчуття не відпускало. Марія занурювалася у думки. Вони розбігалися, як мурашва. Їхні уламки були обридливі, прикрі, а — головне — незрозумілі.

7

— Привіт, сонечко! — Олесь з'явився, як і завжди, несподівано.
— А, це ти? — вона звільна всміхнулася. — Якого дідька знову?

— Ти про що? Я не розумію!

— Та то я так, не зважай.

— Чи ти захворіла? Мелеш якісь дурниці. То що трапилося, Марієчко?

— Я сьогодні... там у парку... ну, той, що ми завжди ходимо... я його побачила... він нас знає... дивний такий... а ти де був?

— Хто дивний? Як «де був»? Чи ти, бува... Та що трапилося?

— А я думаю, що то він.

— Хто?

— Ну, той, дивний.

— Щось я не второпаю!

— Знаєш, Олесіку, я вночі щось недобре сплю. Ввижається усяке.

— То ти багато думаєш собі. Відпочинь. Візьми відпустку. Чи, може, просто — кілька днів посидь вдома. Гарзд?

— Авжеж.

— Ну, от і домовились. А я з цим весіллям, також, такий затурканий.

— Йди вечеряти.

8

Олесь ліг відсипатися зараня. Повільний перехід до нічної тиші поволі приспав його. Сон невидимою парою підкрадався під стіною...

Голуб бився об землю. Він бив безладними крилами, ніби в агонії. Був холод. Собаки терлися один об одного і вили на завірюху. Хребет гір, тріснутий надвоє, блищав сяйвом і повільно хитався. Повітря замерзло і ставало бліде-білим.

Олесь стояв, примружуючи очі, й пильно дивився в далечінь. За п'ятсот кроків йому назустріч сунула примара-тінь. Він вже помітив її. Там, у степу, майоріння цієї примари видавалося підступним видінням. Собаки нюхали повітря й раптово перестали вити.

Споглядаючи за ходою тіні-примари, Олесь вганував у її дівчину. Тінь наближалася. Вітер несподівано стих. Тіпа полонила й чарувала. Олесь дивувався: звідки могла взятись та дівчина у цьому холодному вирі.

Тінь пливла. Олесь мружив очі.

— Добридень, шаповна пані! — мовив він.

Вона тихо прослизнула повз нього й несподівано зникла. Олесь подивився навкруги. Тінь зeszла з очей. Ніби й не було її зовсім.

Де й узявся дикий вітер. Чорні хмари почали падати з неба. Олесеві здалося, що крізь буревій снігу знову хтось тихо пливе. Та тепер оця тінь стала темною. Вона вже не була такою виразистою, як уперше. Радше могло видатися, що якась стара заблукала в степу серед негоди.

Раптово все щезло, як і почалося. Знялася віхола. Сніг боляче бив у обличчя.

— Де ж вона? — тільки й устиг сказати Олесь.

В нього крутилося в голові. Голодні пси тулилися один до одного...

9

Наступного дня була субота. Це той день, коли вільно перепочити і пригадати про себе. Олесь усенький день нудьгував у кімнаті, а під вечір поліз у гарячу купіль попестити стомлені кості. Він байдуже гортав шпальти газети, читаючи лише заголовки. Якась ніяковість напала на нього ще зранку. Він і забув, що десь поблизу має бути Марія.

Йому пригадався той сон. «Якась дурня у голову лізе», — подумав Олесь.

А думки вже бігли далі, чіплялися, стрибали, аж поки поволі не застигли. Олесь заснув, похилившись набік, нагадуючи Марата. Він не посміхався уві сні. Та риси його обличчя не були стурбовані. Таким і бачила його Марія, коли заглянула до нього. Вона тремтіла, але знала, що діє впевнено. Вона подивилася на дно кавової чашки, що була порожньою вже кілька хвилин.

Марія хотіла тільки переконатися, чи вицідив Олесь ту каву до днища. Їй не треба було робити чогось особливого. Ну, хіба що трохи спрямувати тіло так, щоби воно потроху сповзало у воду...

10

Коли вона похапцем збиралася, на небо вилізла перша зірниця. Марія квапилася: тихенько причинила двері й побігла лякливими східцями. На вулиці на неї вже чекав колишній незнайомець.

Марія побігла у ніч, ніби рятуючись втечею. За нею помалу йшов той, хто мав знати і пояснити їй природу її страхіття... Лише Олесь, прикрившись пухнастим рушником, спокійно оглядав дно горнятка з-під кави та дивився, як дві постаті щезають за деревами.

МЕТАМОРФОЗИ ВІЧНОГО ПОВЕРНЕННЯ

З того часу, як Адам налучив у це місце, дивне занепокоєння оселилося у його серці. Спершу він бідкався на самоті, поривався навіть покінчити з собою, але мало-помалу став при звичаюватися, як звикається людина, приречена на життя. У цій безнадії, згодом, стала пнутися зеленим пагоном надія Робінзона — врятуватися, попри втишеність, що повернулася свободою невольництва.

Та чкурнути кудись звідси ще не означало позбавитись надокучливого нагляду. Такої втрати, як він, не подарували б собі ці люди, що вважають себе філантропами. Та й сама втеча нагадувала Адамові безглузду забаву kota з мишею. У його думках віддавна жевріла сподіванка — зринути як Фенікс з попелу на узвишші слави та визнання.

Дні плинули до небуття й перевтілювалися у безкінечне кіно. Якнайбільше у ньому Адамові настирював розпорядок — подібний до матриці життя. Ось і зараз, після прийому ліків, їх знову-таки поведуть на променад, а по тому — вечеря і спочивати.

Адам не вмів почивати. Та й як може спати особа, у якої стільки роботи. Адам щоночі подумки мандрував своїм володінням. Йому було приємно зачувати, як кожна частинка його власностей

жалує і гоже йому посміхається. Він бачив, що потрібний. До нього тягнулися, мов до Бога. І в цьому вікувала Адамова снага.

Та навіть і боги пильнують на верхівці Олімпу, аби ніхто не зазіхав на їхній супокій. У таківським житті важкуваго бути і Богом. Проте Адам був переконаний, що лишень у нелогамовній поденщині скінчатся його митарства. І коли образа короля Ліра вщухла, він заново брався до роботи.

Крадзькома, щоб аніхто не дознався, Адам виходив у передпокої, вмикав кишеньковий ліхтарик, цїставав засмальцьований портрет, дбайливо вирізаний колись з літературного часопису, клав його перед собою, брав аркуш паперу й розпочинав вводити неквапливі літери.

Нічого з усталеного обряду не змінилося й оцієї ночі. Хіба що сподіванка ставала теплішою й на диво близькою. Адам обтіпав зимні руки й каліграфічно виписав:

Вельмишановному панові секретарю
Її Величності Королеви Великої Британії

Шановний пане секретар!

У березолі місяці отого року я отримав від Вас послання (за що сердечно дякую), з якого второпав, що моє прохання про переселення до Великої Британії розглядалось і розважливе рішення безмаль ураджено, а надто і те,

що з оцього приводу я можу звертатись до Вас у будь-який час. Чи означає це, що мені дадуть право виїхати звідсіль вже незабаром? Я десь чув, що термін дії призовлення на в'їзд до Вашого краю обмежений п'ятьма роками. Я уявляю собі Ваші клопоти, однак, чи не змогли б Ви підсобити тому, щоби мені цей строк дещо побільшили?

Нині я знаходжуся у психіатричному інтернаті, й мені вряди-годи увижається, що відсіль дорога тільки одна... Я з нетерпінням дожидаюся на ствердливий або негативний відпис від Вас...

До інтернату я трафив через те, що убачаю себе (а на те є окремі підстави) паростком монархів, а королеву Великої Британії, зокрема, величав своєю тітонькою. Я низенько схиляю голову й перепрошую Леді Королеву Елізабет II, якщо я зневажив Її Величність оцим учинком. Та життя, як Ви, поза всяким сумнівом, вже встигли переконатись, сповнене усіляких несподіванок і, мені бачиться, наша прадідова близькість може стати новітнім одкровенням не лише для Її Величності, але, даруйте на слові, й для мене.

Я не втрачаю надії, що одного дня Господь Бог благословить усіх тих, хто щиросердо й невтомно допомагає і сприяє мені. Але я особливо не скаржусь на життя-буття.

ML

Кілька років тому я направив до університету, що у Кембриджі, конкурсну роботу у галузі фізики. А рік по тому на її основі розробив гравітаційний двигун, який, почасти жартома, охрестив «вічним», позаяк він має заледве не невичерпний термін дії. Прошу Вас повідомити про це університет.

До речі, утримують мене в інтернаті саме за цей «вічний двигун». Мені здається, коли мої досягнення будуть визнані в усьому світі, можливо, тоді мною не будуть нехтувати і дозволять повернутися на історичну Батьківщину.

Та коли-не-коли мої сподівання хиткі. Наша історія сповнена прикладами, коли митця могли осліпити лише за те, що свій витвір він зміг би відтворити неодноразово.

Немає пророків у своїй Вітчизні... В цьому я ще раз переконався, коли пропонував урядові моєї країни допомогу грошима, у разі підтримки моїх домагань на «чужі» престоли.

Та досить нарікань. Тепер про головне. Двірський англійського короля Карла I, маляр Ван-Дейк, написав його портрет. Це було близько 1638 року. Монарх там зображений в латах, а ліва рука — без рукавиці. А близько 1650 року Франс Гальс, нідерландський митець, створив «Портрет молодої людини з рукавицею в руці». Схожість обох зображень невелика. Однак, поза, гордовитий, хоча й сумний погляд, багатий, проте без зайвих претензій, одяг

зображеного Франсом Гальсом, дає підстави запідозрити багату людину, яка змушена вести приховане життя. Та й замовити портрет могла лише заможна людина.

Пане секретарю! Як на те буде Ваша ласка, попросіть головного комісара зі Скотленд-Ярду, а також найвідоміших слідчих з Бейкер-стріт, 221 провести на дозвіллі розслідування, чи, бува, не Карл I зображений Франсом Гальсом. Сам я трохи схожий на зображеного.

*З глибокою повагою до народу
Великої Британії та щирим вітанням Її Величності*

P. S. Висилаю Вам копію «Портрета молодої людини з рукавицею», яку я зробив олівцем. Вибачте, маляр з мене кепський.

Адам заздалегідь подбав про конверт. Вклав туди лист і портрет, дбайливо полизав язиком місце склеювання і написав адресу:

Велика Британія,
Лондон,
Бекінгемський палац,
Секретарю Її Величності
Королеві-Матері

Тарас Лютий

Він ще раз перевірів адресу, потім забрав решту речей і посунув у кімнату. Адам ішов у темряві, проте чудово орієнтувався у просторі. Він тихенько підійшов до вікна, відчинив його, заліз на підвіконня й стрибнув у гущину. Непомітною ходою підійшов до скриньки і вкинув листа. На серці стало тепло і радісно.

Адам повернувся в кімнату і ліг. Спати не хотілось... І він полетів. Він довго ширяв над своїми володіннями, аж поки безвість не вхопила його... І йому наснився дивний сон...

ЖАБА

1

Сидір Гак підхопився рано-вранці з лежача від дивного видіння. Зміст сновиддя він відтворити не зумів, але якийсь спантеличення запаморочувало йому душу. Таке відчуття розтривожувало Сидора. Вряди-годи оце маячіння оберталось на почуття того, що хтосьна-де «отам», у ньому, «воно» спалахувало іржавим брудним нелюдським сміхом.

Узвичаєний ритуал чищення зубів не дав жодних результатів. Від пасти з'явився досадний настій у роті, а згодом Сидір почав немилосердно гикати. Вранішній чай видався доткливою отрутою... Його ворушило й нудило...

Сидір одягнувся у світське попелясте пальто, знайшов капелюха й окуляри. Думка про сніданок ледь не під'юдила блювоту. Голитися він теж не зміг, ба навіть і дивитися страшно було на лезо, яке вилискувалося, немовби новісіньке.

«Треба швидкокувати», — зміркував Сидір. А куди — він і сам не знав. І він пішов геть із помешкання, та не в напрямку до майстерні, як вчиняв то повсякдень.

Але тільки-но вибрався на вулицю — одразу ж острахнувся. Сам не знав чого. Та стояти чи зволікати вже не було часу. Сидір не зупинявся. Проминув два квартали, місток, повернув у вуличку і підійшов до будівлі Інституту медицини. Він трішки побув у нерішучості перед тим, як прочинити двері Інституту. То була начебто казна-яка межа, рубікон, що відділяв Сидора справжнього і якогось незвичайного. Та все це тривало декілька миттєвостей.

2

Сидір зійшов на другий поверх. У притворі зали висіли якісь плакати і стояв акваріум. Сидір чималу годину студіював написи на плакатах, а потому збризкав лоба крижаною водичкою з акваріуму. Краплі плинули чолом, ніби проступав піт. З плакатів на нього поглянули одразу всі медичні світила і пирснули зі сміху. «Та відчепися, холера», — даявся подумки Сидір.

У передпокоєві сиділи двоє: престарілий дідуган з густою сивою бородою та вугруватий хлопійко сімнадцяти літ.

— Я на свої, — приказував старий бородань, — мавпу живу куплю. Навчу ходити за мною. Цукром годуватиму й марципанами. Вона ото до смерті мене й водитиме. Я, знаєш, один-однісінький животію, а надвечір так смутно, що й обмовитись ні до кого...

Скільки вб'єш, стільки в'їдеш... А з плоттю... Так на біса ж вона мені після смерті здалася? Га? Я так кажу чи ні? — і старезний несамовито розреготався, аж закашлявся.

— Еге ж, — промимрив хлопчина і шморгнув носом. Сидір сидів і ховався то за комір, а то за криси капелюха. Він дослухався, хоч нічогосінько й не тямив у чужій розмові.

— Плоть, — поновлював голос старий, — це метаморфози праматері натури... Так в одній книзі написано... Скільки вб'єш, стільки в'їдеш... Так і пише, що: «У дочасних переливах її примх воно, перемінливе... О!.. Лжа і напасть»... Мені вже от-от до Бога лахи ладнати, а ти балакаєш дурного... Тіло. А-а-а... Мороки з отим тілом... Скільки вб'єш, стільки в'їдеш... Я так-от тобі повім... Та ти сюди слухай, чого відвертаєшся?.. Мені коли-не-коли ввижається, що я — Дух... От тоді-то я і шмигляю до своєї куми, чуєш мене малій? Вона жінщина поважна дуже, хоч і хилиє багацько. Так от, я до неї прихожу, наче видіння чи враження яке. Вона тут тобі одразу розлягається — а я їй — на! Мріюсь — мушкою літаю або комариком... А ти кажеш «тіло»... Сусід мій, Микола, доктором у травмпункті робить, ну благовірний моєї мрійниці... О, брат, мудрий чолов'яга. Кажуть прохвесор. Може, й брешуть, не знаю, а горілки не п'є... Не, де там. Тільки чистий шпирт. Так він ото і приказує якось мені: «Петрович, — каже, — природа невдячна й безнадійна. Я, — мовляв, — сприймаю її лише як матерію.

Про дух я мовчу». А я не можу змовчувати, чуєш, не можу... Скільки вб'єш, стільки в'їдеш...

Хлопчина ще раз шморгнув носом і зробив тупий вираз обличчя.

— Дива в природі та й годі, — старого ніби прорвало. — Ось ти кажеш «тіло». А чи бачив ти хоч раз собаку з двома хвостами чи свинку без ратиць, га? О-о-о! А ти кажеш «тіло»... Скільки вб'єш, стільки в'їдеш... Та то ще такі дива. Я вже престарий, попожив трошки, то й сказати можу. Ти, пацан, хоч і глумишся, а дарма, дарма.

— Ага, — підтвердив хлопчина, хоч і не думав сміятись.

— Отож бо й воно! А то ще случай був... — заходився було знову-таки старезний дідок, але двері кабінету відчинилися, і витворилася повногруда дівуля у білому капоті. Вона оглянула всіх порожнім поглядом і холоднокровно проказала:

— Хто тут до професора? Вступайте!

Старий зіпнувся, вигукнув: «Ага! Я, доню. Йду. Давай, куди там?» — і почовгав у кабінет.

Запала тиша на кілька миттєвостей. Сидір страшився щось і мовити. Він все вслуховувався й чогось очікував.

За п'ять хвилин пристаркуватий вже виходив з кабінету, дбайливо розкладаючи по кишенях ветхої маринарки пачки з готівкою.

— Ну, пішов я. Бувай, пацан, — пробовкав він і посміхнувся викривленим ротом.

3

Коли прийшла черга Сидора, він заново переполошився. І тільки-но владно-байдужий крик «Наступний!», що належав самозакоханій медичній сестрі, змусив його переступити поріг, Сидір тричі бухикнув і глितнув слину, що рясно котилася у роті.

— Я до вас, професоре, — напівголосно пролепетав він.

— Сідайте, будь ласка, — сказала людина з лисиною й маленькими чорнявими вусиками, мружачи очі від їдкового диму цигарки. Професор креслив правильні квадрати на жовтому цупкому папері.

Сидір присів на краєчок стільця і сказав:

— Холодно у вас.

— Що?! — професор отямився і підняв голову. Сидір побачив, що той не мав сорочки під халатом, і посивіле волосся на грудях стовбичило у різні боки.

— Я кажу, курити у вас дозволено?

— Не відволікайтесь, товаришу! У нас обмаль часу. Який контракт будемо підписувати: одразу гроші чи, може, пенсійна виплата рідним і близьким після смерті?

— Чиєї смерті? — перепитав Сидір невпевнено.

— Власне, вашої, шановний, — висловив професор і посміхнувся.

— Даруйте, професор, як моєї?.. Але ж...

— Припиніть негайно! — гримнув професор, і чоло його стало блідим, — я ж сказав, що у нас замало часу. Я вас сюди не тягнув.

— Але тут щось не так.

— Ви... ви що... хочете сказати, що я шахрай?

— Та ні!.. я... та невже я... — занів Сидір, — яка ваша думка?

— Ну, знаєте, всі ми не вічні. — трохи спокійніше сказав професор, — до того ж наші послуги досить надійні і таке інше.

— Але ж вислухайте. — знову почав Сидір Гак.

— Та ні! — знову зірвався професор, — тепер слухайте ви. Або йдіть геть, або давайте працювати. День не встиг розпочатися, а на дурнів уже щастить. Я пропоную вам живі гроші за оце тіло. Взагалі-то, тіло саме по собі. Чи, може, ви крізь вушко голки проходить вмієте. Тоді ми втрачаємо дорогоцінний час.

— Я не розумію. Мені гроші. За яке тіло?

— Ну, а за що? Отак кожному пояснюй, пояснюй. Один йолоп навіть до суду намагався мене притягнути. От як йому розтлумачити про свободу волі, га?

— Як же мені без тіла?

— Що поробиш, друже, що поробиш! — багатозначно сказав професор, розуміючи, що треба ще вмовляти пацієнта.

І тут в голові Сидора щось знову захолонуло. Він підвівся, потім знову осів і пролепетав:

— Гарзд. Якщо так, то годі й сперечатися. Либонь, не два віки житиму.

— Та досить скиглити. — мовив професор і почав писати каракулі на довідці, — як дитина мала, їй Богу. Ваше прізвище, ім'я та по батькові?

— Сидір Пилипович Гак.

— От і чудово, а як же ж! Ото воно таке... Можете отуг поставити свій підпис.

Рука в Сидора тремтіла. Він намалював карлюгу на аркуші.

— От і чудово, — повторився професор, — а ось і ваші тридцять шість гривень, сорок сім копійчок. Прощавайте, мій друже! На все добре.

— Не дорого ж мене купили. — промимрив Сидір Гак.

— Не вас, повторюю, не вас, любий друже, — схопився одразу професор, — лише смертне тіло. Та й годі. Тільки тіло, хи-хи-хи. Це соматологія вас так оцінила, а не я. Що ж, бувайте.

Професор узяв склянку з водою. Хотів було хильнути, але зиркнув на Гака й, трохи повагавшись, полив квітку, що стояла на підвіконні.

— Ірино Іванівно! Проведіть пацієнта, будьте ласкаві, — вимовив він голосно і вже не повертаючись до Сидора.

Сидір отямився вже на подвір'ї, проте ніяк не міг збагнути, що ж трапилось.

Останнє осіннє сонце вихоплювало погляди. Пожовкле листя простелялося мотлохом під ногами. День повернув у напрямі ночі. Була година чекання. Лише тихий вечір полився червоним виноградним соком на небо.

Сидір зійшов на місток, подивився у воду і цвіркнув у власне віддзеркалення. Його ніхто б не пізнав у цей час. Обличчя перетворювалося, мов потаємний портрет Доріана Грея. Сидір хотів щось сказати і не зумів. Тоді він набрав повітря в легені і заволав щосили. Та крик пролунав у ньому самому, мов у глибокому глечуку. Сидір спустився на землю і люто засміявся. Потім він вихором підхопився, скинув пальто, закинув капелюха, засунув руки у кишені і намацав пачку готівок. У голові заgrimів страшний грім, і хтось вдарив у дзвін. Розірвані напірці готівок падали у воду, і стрімкий потік брудної канави мчав їх у безвість. На хвилину Сидору самому закортіло стрибнути з моста. Та щось зупинило його.

Він схаменувся, роздавив ногою окуляри. Її очі в нього заблищали крицею.

Сидір забіг у кабінет, коли робочий день вже скінчився. За столом ще сиділа пишногогруда дівчина і їла солоний огірок, тримаючи його за «попку». У приміщенні носився дух медичного спирту й дратував ніздрі Гаку. Він чхнув.

— Гей, ти! — заволав Сидір, немов божевільний, і жахливий хрип покотився з його горлянки. — Де професор, сучко?

— Ну, чого тобі ще? — сказала медсестра, скривилася і відкусила шматок від огірка, — і мороки ж з вами.

Вона поклала одну ногу на іншу, облизала пальці, й продовжуючи жувати, потягнулася за сигаретами, що лежали у шухляді столу.

— Тіло віддай, шльондро! — хрипів Сидір і носився, мов навіжений. — Де той ірод?

Медична сестра затягнулася сигаретою, кинула презирливий погляд на Сидора і сказала:

— Жінки особливо часто підпадають під вплив вражень, проте й не у багатьох чоловіків виявляється перевага розуму, що захистив би їх від цього впливу.

Тільки-но вона це мовила, як попіл від сигарети впав їй на стегно і пропалив чорну панчошу. Медсестра зойкнула і схопилася за болюче місце.

У цей час Сидору здалося, що замість неї на столі сидить зелена жаба з витріщеними очима й гидкими бородавками на тілі. Він схопив якусь склянку і жбурнув у неї. Склянка розбилася об стіну, і синя рідина потекла вниз.

Сидір нервував. Раптом його погляд зупинився на невеликих дверях, що вели, ймовірно, в іншу кімнату. Чому він раніше їх не побачив?

— Туди не можна! — заволала повногруда дівка і намагалася вхопити Гака за рукав.

— Геть, нечиста сила! — крикнув Сидір і щосили відштовхнув її.

Гак смикнув двері — вони легко піддалися. Сидір опинився у маленькій кімнаті. Кругом був різний мотлох: використані шприци валялися на підлозі, мов мертві мишенята, шматки вати, якісь колби, скляночки та інше приладдя. Серед цього багатства Сидір побачив і злякане обличчя професора, який сидів на підлозі.

— А-а-а, ось ти де! — чимдуж закричав Гак і обрушився на професора, який поспіхом підхопився і силкувався заховатись за перегородкою.

Він обхопив руками голову, ніби захищався від ударів Сидора. Гак міцно вхопив його за горло і голосно засміявся.

— Все, все... Годі, гай! — захлинався професор. Сидір із силою турнув його на підлогу.

— Тіло віддай, падлюко! — зронив Гак.

— Ірино, — погукав професор відкашлюючись, — зайдіть на хвилинку.

Злякана медсестра увійшла, колихаючи персами.

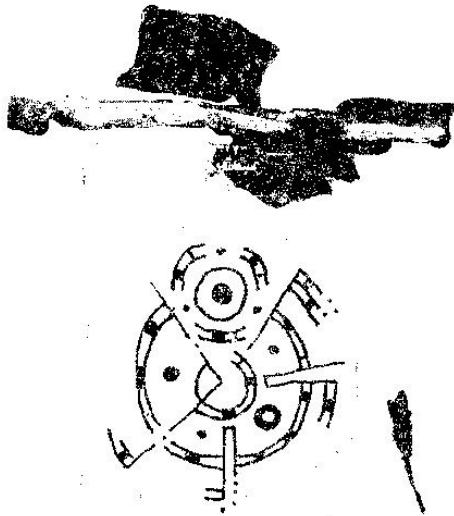
— Ірино Іванівно, принесіть, будь ласка, папку № 22 465, — сказав професор, потираючи шию, на якій багряніли плями, залишені пальцями Сидора. Ірина вийшла.

— Ми ж домовлялися... Як же ви це... який сором... за що? — мимрив професор, але Сидір його не слухав. — Я вже літня людина, — продовжував професор, — що ж таке робиться? Ось, забирайте, — сказав він і вийняв з папки, яку щойно принесла Ірина, жовті папери.

Сидір вхопив сторінки, що пахли соломною, і чкурнув до виходу.

— Гей, а гроші? — ображено спитав професор. Та Сидір його вже не чув...

Тільки вночі Сидір Гак дістався додому. Він тяжко впав у ліжко і заснув. А наступного ранку пішов у свою майстерню і ні про що більше не згадував...

ЧИСЛА ФІБОНАЧЧІ

Хирляве посіріле павутиння дихало простором кімнати. Білою високою стіною ліз павук...

Мусій Іванович щойно повечеряв. Він помалу посунув крізь темний коридор до розложистої читальні. Намадав рукою вмикач і засвітив лампу. Обережно посадив себе у крісло, негolosно крeкнув і схилився над книгою. Це була «Книга про абак» Леонардо Пізанського.

Тиша наповнювала цілу кімнату, торкалася полиць з книгами, заглядала під стіл, у капці Мусія Івановича, ба навіть у спідню білизну. Старий не помічав того, чи робив вигляд, що не помічас. Якраз тепер він читав «задачу про кролів», і крізь лінзи окулярів тремтіли напружені очі. У покoєві не було більше нікого, окрім, хіба що, Наполеона. Він куняв, поклавши важку голову на передні лапи.

Кожний існував сам у собі. До цього схилили ніч і ситна вечеря. Шахи на дерев'яному столику жили негучним життям, ніби все перекинулося у напрацьований розклад.

«Кожний наступний член дорівнює сумі двох...» — на цьому слові Мусій Іванович був змушений зупинитись, оскільки Наполеон двічі голосно цявкнув.

— Чого тобі? — запитав Мусій Іванович, ніби вичікуючи собачого пояснення.

Наполеон сполохано відвернув голову, не вишукуючи підтверджень щодо свого виправдання.

«Сумі двох...» — пригадав Мусій Іванович, але собацюра знов загарчав.

— Тихо будь! — підвищив голос Мусій Іванович. — Що там вчинилося, Наполеоне?

Пес дивився на шахову дошку вражено і загадково. Його погляд ніби казав: «Ти що, сам не бачиш?»

Але Мусій Іванович вже був у своїх думках.

Білим пристінком плазував павук. Його порухи такі послідовні, діяльність незмірна і невдячна.

«Це ж треба, — міркував Мусій Іванович, — «задачу про кролів» було розв'язано ще у XII столітті, а реалізовано в Австралії. Скільки кроликів припаде на рік від однієї пари, коли кожна дає приплоду...»

Наполеон знову гавкнув і винувато заскавчав.

— Чи, може, ти не нажерся, — запитав Мусій Іванович, чекаючи на реакцію собаки, — а може, глисти допікають? Якого ти чорта, Наполеоне?

Барбос слухняно поклав морду на лапи і час від часу кидав вивуваті погляди на господаря.

Павук колінкував угору.

— Швидше за все, — далі думав собі Мусій Іванович, — Фібоначчі був ветеринаром, а не математиком. Інакше як пояснити те, що...

Але Наполеон невигадиво завив і кинувся до шахової дошки. Аж тепер Мусій Іванович уторопав, у чому справа. На шаховому столику назбиралося стільки шахів, що декотрим з них вже не вистачало місця на таблиці. Це пристрахало старого.

Наполеон струшував лапою фігури, які вже встигли впасти додолу.

Відбувалося небувале. Коні гиготали, висолопивши язика. Турки каталися, мов діжки з огірками. Слони сформували коло. Королі безжалісно штурхалися й бігали навколо.

Експансія фігур блискавично набувала обертів.

— Що ж це робиться? — зарепетував старий і поволі почав підніматись, але по його ногах вже увивалися пішаки.

Рябі метелики застили очі.

Тим часом Наполеон відчайдушно ратоборствував з неконтрольованим полчищем ліліпутів. Вони постійно насідали на нього, кололи чимось гострим, кусали, ніби воші, від чого собака почергово то намагався вхопити їх пашекою, а то вгризався зубами у власне єство.

Стіл був перекинутий, шахи намагалися повалити високу шафу зі старовинними книжками. Писк, гамір, метушня — все це повернуло знову до тям Мусія Івановича, вже напівоголеного. Це нашестя нагадувало середньовічну проказу. Ніби вдаючись до останньої надії, Мусій Іванович відкрив каністру з гасом і почав поливати ним підлогу, стіни й розбриzkувати по стелі. Нарешті він кинув майже повну каністру в кімнату й заплющив очі. Не відкриваючи очей, він намацав у кишені сірники. Вдарив головою сірника по коробці. Раз... другий... третій... четвертий...

Полум'я миттю охопило кімнату і побігло в усі закутки оселі.

Не оглядаючись, Мусій Іванович плюнув і штовхнув двері. Він упхнув своє тіло в щілину й розкрив очі вже у темряві ночі.

У кімнаті гралися язики вогню. Там впало щось важке. Здавалося, що важкі металеві кулі каталися по підлозі.

«Наполеон!» — розірвало думку Мусієві Івановичу. Старий піднявся трьома східцями, захопив ручку і силою відчинив масивні двері.

Дух пекла носився у хаті: щось падало, каталося, тріщало.

— Наполе-о-о-оне! — крикнув Мусій Іванович. — Наполеоне, сюди! — і голос йому увірвався. Він закашлявся, зігнувся й отерп. Подумав: «Може, вчадів?» Старий штовхнув гарячі двері. Маленькі іскри несамовито клуботіли на підлозі.

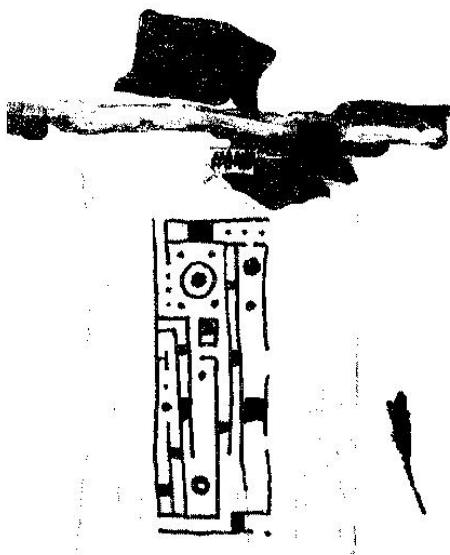
— Горять клятї, — дико зрадів Мусій Іванович, — горять таки.

Та тут щось вдарило його по носі. Він подумав, що то тріска: перегоріло, відскочило й жевріє. Аж тріска скочила поміж ногами у Мусія Івановича.

— Наполеоне, ти? — отямився Мусій Іванович. Собака підбіг до нього: він чхав, шерсть на ньому погоріла й пішла хвилями.

Дах із гуркотом упав додолу. Жар засвітив очі Мусію Івановичу.

— Все, — сказав він, повернувся до пса, обійняв і заплавав...

ВЕЧІР—ДЕНЬ

Вечір настає у виснажливому чеканні. Тіні дерев випереджають одна одну у змаганні відстати від сонця. Рожевими плямами ховається воно за цвинтар-пагорб. Карликові дерева вагітніють райськими яблучками, що підставляють засмагли животики та стиглі посмішки допитливим очам.

Коли гора ковтне сонце — захолодіє трава і будяки схилять бурякові голови у пил шляху. Тихий вечір прохромлять мляві укуси тонких вогників. Знову спалахне сяйво молоді таїни й пірне у коло вечорового дійства.

Приховане бажання розкриття внутрішньої сили, яка енергією дикого біса штовхає зсередини і прагне на волю, чекає на власну ніч. Саме вночі та природна хіть хоче вислизнути з тебе, аби тіні ночі не заважали їй простувати у безвість. Але ніч-схованка не є тією сестрою, що вхопить своїми обіймами. Неспокійний обряд існування потіснив визволення демона у царину темряви.

Ярмиган чекав ночі ще зранку. Він вгамовував свого демона й душив. А ввечері, коли сонце заплакало на горизонті, він подбав лише про вигляд, щоб нав'язливий однострій зробив свою справу.

Там, куди він поспішав, мали бути й інші. Кожний хотів віддати свою частку загальному гвалтові звільнення. Ярмиган був ниткою невідомого гаптування, проте ясно вгадував загальний малюнок вишивки.

Тут були ті, кого він знав як своїх приятелів, з якими бути і сам був приречений. Були й дівчата, заради яких, можливо, він і тримав свій потаємний страх.

Нечутний подзвін вже давно кликав до початку дійства. Та непомітно для присутніх все давно вже почалося й до початку.

А почалося все з жартів, удавано-сором'язливих зізнань взаємного потягу. Все це переростало у галасливий бенкет.

У маренні сну, дії якого спокушаються жагою душі, протікав час дивними перепадами внутрішнього чуття. Ярмиган дивився на все з глибини своїх очей і слухав тріпотіння серця. Його тіло було спустошеним храмом, де в жертвнику ще млосно жевріє тихий вогник.

Демон поволі виходив. Очі злипалися. Душа парувала зеленим оцтом. Ярмиган потроху знаходив сили у спустошеного тіла й добирав шляхів до відступу.

І шлях знайшовся. Зорі смарагдовим лиском світилися мірадами очей і кололи непомітними променями космічного саява. Дорога впала в'юном й холоділа сухою глиною від місячного світла відтоді, як упало сонце. Ніч крала ситу наповненість

холодного яру. Вона нагадувала морок спекотного дня. А Ярмиган прямував донизу.

Коли він дійшов, небо кинулося оксамитовою ковдрою і здригалось, мов тіло вола від укусів гедзя. Ярмиган ліг просто неба і довго пив очима сріблясті іскри блискавок горобиної ночі. Він не міг відрізнити марева від сну, мрії від нестями.

Дивиною й маревом привиджується йому та приповідка про незмірені широти племенистих розлогів, оповіддю про тривалу та загрозову дорогу битим шляхом у Вирій Далекий чи просто у Небо. Срібносяйна тиснява зоряниць нарівно переймає нічний небовид і губиться у далечині, збігаючи важким молоком дійної телиці Всесвіту. Первісно то був Молочний Шлях мандрівної корови-мамці — Великої Годувальниці. Купаючись у молоці, Ярмиган устрявав у плин стрімких лазурних вод, животворящої криниці й уливався за її плавом у бездонні поступи вічності. Десь губиться вона та Сяйна, а чи то Бурштинова, Чумацька Дорога, ділейні вінка якої узвали путтю в Єрусалим.

Чумацький Шлях стелиться приступом, що провадить душі померлих на небо та прислуговує для виказання птахам тракту у вирій. Шлях сей був колись довгочасним і важким, коли ще чумаки вдивлялися в притомлені очі небосхилів. Уночі вони читали небеса якраз за оцими плеядами квапливих зоряниць, дошукуючи особливих буттєвих прикмет у морокові та хаосі.

Дарма вважалося, що їхнім традиційним промислом була сіль. Такі бродячі гондлярі, а чи коломийці, ходили до соляних озер півдня задля самої подорожі. Мандри — то пелукава забава, котра вміщує у собі віддалені враження та перспективи. Подорожуючи у поземній площині Великого Степу, оцей непосидливий джигун повіряє, по-вертикалі, власне, просування з небесною віссю всипаного зірницями кривого Чумацького Шляху. Не дивно, що поміж прадавними узвичаєними назвиськами світил у своє космологічне уявлення він приніс особливу символіку небесних світочів. Та хто він сам? Де губиться його імення? Може, у тім самім зорянім шляху?

Ось побігли, палаючи білим вогнем, тихі метелики колом. Вони перетворювались на яскраві кульки, а часом на маленьких танцюристів, що кружляли під музику небесних сфер, яка повільно пливла по всіх жилах простору. Вони сміялися, веселились, і Ярмигана воно бавило. Йому стало солодко і тепло.

Нічний птах затріпотів крилами й розігнав імлу. Страшна мавка десь закричала, і ранок збудив наляканого півня.

Остання година ночі найхолодніша. Крижані очі Ярмигана зиркнули гострим блиском. Він підвівся. Повільно пішов ховатися у затишок кривлі. Та не встиг увійти, як хтось міцно вхопив його за ноги.

Чорними лапами вчепилася дивна сила, ніби змія вгледіла теплу схованку.

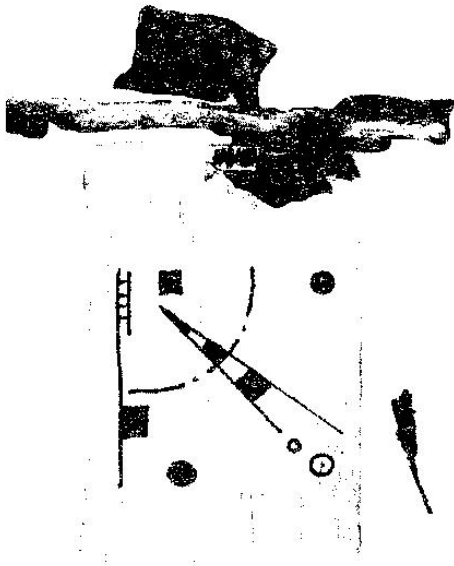
Жах боляче вколов у серце і пішов струмом крізь холодну землю. Страхітливий шепіт, мов сварка кажанів, кипів під ногами. Ярмиган зойкнув і вискочив із себе. Щось захурчало й зашипіло. Сліпа агонія влетіла полум'яним конем і потекла рівчаками. Десь взявся під руку важелезний ціп і засвистів у ранковому ніяковітті. Страшний крик залунав в усіх закутках долу. Річка стогнала відлуннями і лякала луки диким відгомоном воання.

Ціп зробив ще кілька обертів. Усе загуло, а таємна сила покотилася далі від ніг Ярмигана. А він ще довго стояв непорушно, ніби титан, тримаючи на собі небо, і піт лився з нього повільними струмками. Він не міг поворухнутись. Здавалося, що кожний крок готує пастку безодні-провалля.

Ранок жбурнув червоною фарбою в горизонт. Ніч падала сухим попелом.

І Ярмиган впав та одразу ж заснув.

А вранці люди подейкували, що цієї ночі вмерла стара на долині...

ЗВІРИНА

Це — вкрита жорсткою щетиною істота. Її задні кінцівки оздоблені перетинками, за допомогою яких вона здатна плавати. Має довгий, вкритий рідким волоссям, напівголий хвіст. Молочні залози розміщені високо на тулубі. Вона веде напівводний спосіб життя. Живе майже десять років. Самиця двічі на рік виводить зрячих звірят.

1

Агнеса Іванівна лише тиждень тому поховала чоловіка. Якою б болісною не була та втрата, вона того навіть не помітила; ніби її Дмитра Ілліча ніколи й не було. Можливо, якби вони мали дітей, було б все якось інакше. А тепер — що робити пристаркуватій жінці? Хіба лише певне відчуття свободи запало в душу Агнесі Іванівні, та таке, якого вона не сподівалася збагнути зроду.

Агнеса Іванівна була жінкою ризику. Вона майже не думала, що в неї є її доля, про яку вона могла говорити лише у вигляді

приказки. Її доля спала, як немовля, до того ж — незаконно народжене.

В той погожий день стара Агнеса пішла гуляти на слабе осіннє сонце, бо ж робила це регулярно, навіть коли був живий Дмитро Ілліч. Вона написала кілька слів у щоденник, аби розпочати відлік нового дня, й вийшла надвір. У білому плащі та елегантному капелюшку вона виглядала, мов осіння наречена. Хоча, хто б її взяв? З цими думками вона перейшла вулицю на зелене світло й замість того, щоб спочатку зайти до крамниці за щоденною пачкою «Беломору» — уперлася в газетний кіоск.

Кіоскерка, як і завжди, порпалася з якимись паперами, чи «псувала» кросворди поганим чорнилом, але увага Агнеси Іванівни була прикута не до неї. Їй у вічі «дивилися» розгорнуті шпальти новіснької газети. Вона було повернула до крамниці, та газета ніби затріпотіла сторінками.

«Ні. Куплю-таки спершу курива», — подумала стара й зібралася йти. Та раптом знов повернулася й поглянула на свіжий номер часопису. «Та, мабуть, куплю спершу тут. А потім до ставка піду». Вона повільно повернулася, підійшла до віконечка, просунула копійки й сказала: «На Вашу ласку. Якби мені отой номер, що висить праворуч від Вас». «Хвильку, пані, — відповіла кіоскерка й повернулася до скриньки, де лежали газети. — Візьміть. Будь ласка». «Щиро дякую, дітки», — промимрила стара, ухопивши примірник.

В крамниці вона лише привіталася. Їй швидко дали щоденну пачку. Вона мовчки розплатилася й пішла геть. Лише серед поодиноких сосен вона трохи отямилась. Запалила й повільно подивилася у воду. Довго тягнула дим й не встигала збивати попіл. Потім дістала газету й почала читати. Це було останнє число «Міських відомостей». Агнесі бракувало уваги. Вона роздивлялася фотокартки, читала заголовки, аж побачила напис «І знову результати розіграшу лотереї». «Давно не було, — посміхнулася стара. — Ми ще з Дмитром перевіряли». І вона пригадала Дмитра Ілліча — високого сивого чоловіка в картатій краватці.

Та вона знову повернулася до газети. «Сьогодні ми друкуємо номери квитків, власники яких отримують високі грошові суми», — писала газета. Агнеса Іванівна почала повільно вивчати номери. У другій колонці третій знизу номер видався їй схожим на той, який був зазначений на квитку, що подарував їй Дмитро Ілліч. «Їй-богу, схожий, — думала собі стара. — І літери в серії ті самі, що Дмитро вибирав «АІ». Казав іще: от бачиш, любя, для тебе обрав — АІ — Агнеса Іванівна. А номер — рік твого народження — 1918. Невже поталанило?»

Стара замислилася. Вона пригадала, як у той день написала олівцем у щоденнику «АІ 1918». «То скільки ж виграш?» — і Агнеса Іванівна забігала маленькими оченятами по дрібних

рядках газети. «Ой, Боже! Сім тисяч!» — заголосила вона і швидко вдарила сухою долонею по нафарбованих яскравою помадою губах.

Тільки вітер знав, як вона бігла додому, полишивши пачку з цигарками на самотній лаві біля ставу. Відчинила двері, підбігла до столу й почала перевертати папери в шухлядах. «Де ж він, клятий, — крехтіла стара, — де ж йому було провалиться? А-а-а, ось де він... Ні... Не цей... Це минулорічний...»

Вона побігла у сусідню кімнату й перевернула скриньку з ліками. Потім заглянула у папки з документами — нема ніде. Агнеса Іванівна нишпорилла по закутках, заглядала у неймовірні щілини — все дарма. Підбігла до шафи: передивилася серед білизни, сорочок і чоловікових підштанків.

«Згадала! — ніби осяяло стару. — Дмитро Ілліч сказав, що покладе в піджак, щоб я не загубила». Вона кинулась у шафу з головою, де висів старий костюм чоловіка. «Ой, лишенько! — зойкнула вона. — Я ж поховала його в тому костюмі. В новісінькому».

І лише тепер вона по-справжньому затужила за Дмитром Іллічем. Що ж тепер робити? Стара збралася й вийшла знову на вулицю. Дикі хмари летіли у небі. Прибите до землі листя лежало без будь-яких ознак життя. Агнесу поволі тягло на цвинтар.

На цвинтарі було холодно і порожньо. Десь між могилами бігав прибудний собака. Він мовчки подивився на стару й побіг далі.

Стара сіла біля могили. Заплакала. Спочатку тихо й майже нечутно, а потім все голосніше. Вона кричала й голосила. Якийсь жаль напав на неї. Вона зрозуміла, що чоловіка немає. «Дмитре, Дмитре Іллічу, — хлипала вона крізь сльози. — Що ж мені робити?»

Так тужила вона мало не до вечора. А коли навкруги стало темно — почвралала додому. Незчулася як причвралала.

Вона тихо лягла у ліжку. Заплющила очі й провалилася в сон.

2

За вікном запала глупа ніч. Тихенько відчинилися старі двері. Хтось увійшов у її кімнату й сів на краєчку ліжка. Агнеса Іванівна розплющила очі, але не злякалася.

— Здрастуй, люба, — мовив він.

— Коли ти прийшов? — замість привітання поспитала Агнеса.

— Я нікуди не ходив. Я щоночі тут. Ти тільки сьогодні згодилася говорити зі мною.

— А я не пам'ятаю...

— Я розмовляю з тобою щоночі. Розповідаю про себе й питаю тебе, як ти.

— Чому ж я тебе раніше не чула?

- Не знаю. Може, спала.
- А зараз я сплю?
- Може, й спиш.
- Я була у тебе вдень.
- Я знаю.
- У мене день сьогодні дивний...
- Не розповідай. Я все знаю... Ти багато курити стала.
- Та ні, я хіба одну-дві.
- Як ти без мене?
- Не знаю. Яюсь дивно усе. А коли ти підеш?
- Скоро.
- А повернешся?
- Я завжди тут. Ти тільки говори зі мною.
- Добре.
- Ти хотіла щось поспитати?
- Я... Та ні. Добре, що ти тут.
- Завтра йди у міськраду й проси ексгумацію.
- Навіщо?
- У мене в кишені твій квиток.
- Ні. Я не хочу.
- Сходи, сходи. Вони дозволять.
- А як ні?
- Покладайся на мене. Ну, прощай.

— Чекай. А як же ти там?..

Агнеса Іванівна ще довго говорила, аж поки вранці, коли ще сіріло, не прокинулась.

Вона селиться на берегах річок. Та може жити й на болотах. Влаштовує гнізда на воді в густих заростях або риє нори в крутих берегах. Має цінне хутро. Легко піддається акліматизації. Шляхом селекції можна вивести різні її види.

3

На отримання дозволу Агнеса чекала майже тиждень. Проте він промайнув, наче день, адже тепер до неї приходив Дмитро Ілліч. Якесь ніяковіння охопило її лише тоді, коли прийшов час вирушати на цвинтар. Необхідно було познайомитися з чоловіком, який наглядав за могилами.

Агнеса Іванівна увібралася в чорну сукню, очі сховала за вуаль й отак, ніби з-за ґрат, розглядала володіння смерті.

В глибині цвинтаря, який виходив на замський ліс, сховалася комірчина старого, що доглядав спокій пам'ятників. Агнеса довго шукала його, а коли знайшла, то здивувалася. Вона помітила його

біля вольєра з якимись тваринами, яких, щоправда, вона побачити не встигла.

— Це ви тут наглядаєте? — зненацька затремтів її невпевнений голос.

— Хто ви? — перелякано вигукнув старий замість відповіді.

— Вибачте, шановний! Я хотіла б порадитись з вами...

— А що трапилось?

— Та тут така делікатна справа. Ви не думайте, що це мародерство чи бодай ще якийсь гріх.

— Та кажіть вже.

І Агнеса розповіла йому свою історію.

— Оказія яка, — промимрив старий і почухав потилицю.

— У мене й документи належні є. Тут про все подбали... А про це, так ви не думайте... Дмитро Ілліч і сам схвалює... — шепетала Агнеса.

— Тобто, як «схвалює»?

— Ну, зрозумійте мене правильно... Він би з радістю... якби був живий.

— Ну... я не знаю. Це вперше у моїй практиці...

— Даруйте, а це що у вас за тваринки? Кролики, здається? — раптом Агнеса забула про своє.

— Ага... так воно й є...

— Ой, як цікаво! А чи можна подивитись?

— Та нічого в них нема. Такі собі тварюки Божі, як і ми з вами.

— Дивні у вас жарти.

У вольєрі, накритому якоюсь лахмітиною, щось поворухнулось. Старий ніяковів: ніби весь день проходив з розстібною матнею, а ввечері його заскочили.

— А чим же ви їх тут годуєте? — допитувалася Агнеса.

— Та... чим доведеться... Лушпиння картопляне приношу, траву кошу.

— Боже, як цікаво! То дайте ж подивитись!

— Ви, жіночко, чого сюди пришвендяли? — не витримав старий. — Вам тут не цирк. Всіх мерців наполохала... А ще в чорне вирядилася!.. Та чи ти, часом, не відьма!? — заволав він.

— Грубіян! Недоук опецькуватий, — огризнулася Агнеса й полетіла геть.

Старий довго проводжав її очима, аж поки вона не зникла за деревами. Трохи постояв й побіг і собі в комірчину.

4

«Та ну його, — подумала Агнеса про старого на кладовищі, запалюючи вдома на кухні сірник і прикурюючи. — Яюсь воно та буде. Завтра ті люди вже почнуть роботу. Вони швидко впораються.

А вночі ще з Дмитром Іллічем поговоримо. Чого ж він вдень не приходять?»

Вона тихенько підійшла до дверей спальні, подивилась всередину. На ліжку лежали великі подушки й умивалася кішка. Тихо стукав старенький годинник. Нічого зайвого. «Ще рано», — подумала стара й повернулася на кухню.

5

Був холодний осінній вечір. На цвинтарі вили вітри, і лише дерева створювали затишок. Старий дивився на полум'я. Очі його блищали. Вони пильно вдивлялися у стихію. Та старий не дозволяв собі навіть примружити їх. Точніше, він про це й не думав. Він не ворухився.

Десь у куцах почулося шарудіння. Старий не здригнувся й навіть не звернув уваги. Хтось підходив усе ближче до багаття. Вогнище засміялося. На галявину з гущини дерев вийшов якийсь чоловік середнього зросту, неголений, у драному лахмітті й старих засмальцьованих кросівках з синіми смугами. Обличчя не було видно.

— А чому ти мене не боїшся, Гедеоне? — одразу сказала тін людини і посміхнулася.

— А чого тебе боятись? Я вже давно звик, — відповів тіні старий. — Ти голосно ходиш, Штин.

— Та тут, окрім тебе, нікого й налякати. — зареготав примарник.

— Тихіше, — сердито сказав старий Гедеон, — померлих розбудиш.

— Та вони вже всі на небі, — знов захлинувся хриплим сміхом невідомий, — в них земний дім — і той відібрали... Навіть оцей притулок, — і його сміх став іще страшнішим.

— Замовкни, — буркнув старий.

— Я давно хотів тебе спитати, Гедеоне, — вгамовуючи сміх, сказав Штин, — хіба ти не боїшся мертвяків? Як ти тут опинився на цвинтарі?

— Не твоя турбота. Я ж не питаю тебе, чого ти тут живеш.

— Мені з мертвими затишно, — знов засміявся Штин, — а може, й я давно помер. Га?

— Яка різниця — з живими чи мертвими? Наш вчитель Ориген вчить, що все знову повертається до Бога. Все тварне буде знову покликане до свого первісного стану. Й фінал буде той самий, що і початок. І наше тілесне тло покликане стати одним з усіма. І Бог буде в усьому. Смерть зникне, і все буде в одному. Отака істина апокатастасису.

— Я давно помітив у тобі щось божественне... — сказав Штин крізь гнілі зуби. — Ну, то що? Сьогодні як завжди працюємо?

— Що ж, попрацюємо, — відказав Гедеон.

Він пішов у комірчину, довго там шурпався і, врешті, виніс дві лопати. Одну подав Штинові. Буркнув звичне «ходімо», і вони пішли крізь осінні кущі до могил. Тут вдень тільки-но когось поховали. Гедеон першим вдарив заступом у сиру землю: «Ну, Боже, поможи!» — сказав він, і блідий місяць подивився на дві самотні фігури на цвинтарі.

Вона має продовгуваті два передні зуби й цим скидається трохи на бобра чи видру. Її хутро використовують у пошитті зимових шапок, комірців для пальт та шуб. Дехто вважає, що її м'ясо найсмачніше, дуже корисне, і готують з неї різноманітні страви.

6

На ранок почалися роботи. Агнеса переживала. Їй здавалося, що Дмитро Ілліч лежить там живий. Лише спить. Ось-ось він прокинеться і скаже: «Здрастуй, люба».

Коли відкривали кришку труни, Агнеса Іванівна знепритомніла. Вона прийшла до тями від якоїсь метушні, яку зчинили копачі

на цвинтарі. Вони чесали чуби й дивилися розгублено один на одного. Один, напевно, начальник, навіть обтер піт з лоба й почервонілого писка.

Агнеса подивилася в домовину — вона була порожня. Стара не знала, що їй робити: чи знову знепритомніти, чи заголосити. Вона тихо дивилася в труну й водила пальцями по обшивці. Її щелепа тремтіла. По щоці тихо пливла сльоза.

Голова пішла обертом. Почався сон наяву. Навколо розгорталися якісь події, в яких брала участь і Агнеса, але вони зовсім не турбували її. Всі шукали наглядча за могилами, та дарма — старого ніде не було. Його комірчина була порожньою. Речі кудись зникли.

Викликали міліцію. Почали довідуватися про старого. Майже ніяких новин.

Один із копачів побачив свіжу землю, розкидану біля якоїсь могили. Він би й не звернув уваги на неї, якби не лопата, яку хтось встромив серед могили. Вирішили «копнути» й тут. Про всяк випадок. А раптом... Дістали труну... Так і є. І ця порожня. Почали розкопувати ті, що поряд --- всі порожні.

— Що робити, Семенович? Що робити? Півкладовища порожніх! — кричав, шаленіючи почервонілий начальник цвинтаря, бігаючи за міліціонером. — Старого знайти не можуть. Вночі зник... Ніде, ну ніде нема! Що робити? Що й казати? А як у мерії

Тарас Лютий

дівнаються? О, Господи! З роботи тільки так полетимо, Семенович! Ну, чого ти мовчиш?

Міліціонер тихо палив цигарку й не дивився на почервонілого мужика.

— Тобі-то що, Семенович, ти вже на пенсії, — скиглив почервонілий.

— Товаришу полковник, — звернувся до Семеновича молодший офіцер, — там якісь вольєри прикриті лахміттям. Може, подивимось?

— Подивись, Василю, подивись, — спокійно сказав Семенович, випускаючи сивий дим з рота.

Розкрили вольєри. Там сиділи... нутрії, схожі на водяних щурів. Вони гризли цукрові буряки. Крім буряків, у вольєрах знайшли багато кісток, які потім експертиза визнала людськими...

7

Агнеса Іванівна повільно йшла шляхом у місто. Осіннє сонце швидко сідало. Все навкруги мовчало. Стара нічого не помічала. В її руках була біла хустина. Сиве волосся розвівалося на холодному вечірньому вітрі...

Вдома на неї чекала зустріч з Дмитром Іллічем...

РАЙСЬКІ ЯБЛУКА

Крадіжка, поза всяким сумнівом, карається за законом Твоїм, Господи, й за законом, написаним у людським серці, який сама неправда знищити не здатна. Чи знайдеться злодій, який спокійно б витримував злодія? І багатій не стерпить людину, змушену красти через злидні. Я ж захотів здійснити крадіжку, і я здійснив її, примушений не бідністю й голодом, а з огиди до справедливості й від переповнення гріхом. Я вкрав те, чого в мене було удосталь й до того ж було найкращим: я прагнув задовольнитися не тим, що прагнув вкрасти, а самою крадіжкою і гріхом.

...Ось серце моє, Господи, ось серце моє, над яким Ти змилюєшся, коли воно було на дні безодні...

Аврелій Августин. «Сповідь».
Книга друга, глава IV

Там, де хтозна-коли припали зміями багатководні ріки Сула і Ромен, височиться на пригорох місто, схоже на невеликий Київ, якщо в'їхати в нього із Засулля. Ромен — то квітка з золотою голівкою, прикрашеною блідими пелюстками. Одним словом, рум'янок — її й нині можна помітити у цьому краї. — дрібна цвітінь його криється в луговинах та пригортається до схилів.

Ромен — північно-східна брама і крайній рубіж. Тут наприкінці 1708 року зимував Карл XII у мазепинського сотника Пирожського, а в лютому 1784-го тут ухопили харцизника Семена Гаркушу, одного з гайдамак Коліївщини, й заслали на каторгу. Від табачного міста, як прозвав Ромен Петро I, до Кременчука тягнеться старовинний торговельний шлях Лівобережжя — Ромодан, перетинаючи Лохвицю та Лубни. Кажуть, що його простяг колись російський боярин, князь Григорій Ромодановський, під час кампанії проти гетьмана Петра Дорошенка. Проте чумаки ще за старих часів обрали собі той шлях, який нарекли Великим Полем. Тягнеться той хід наскрізь аж до Криму. Колись він гнав увесь крам з півночі на південь і навпаки, розвірчуючи Ромен ярмарковий.

Якось під час Іллінського ярмарку вдарив грім, і дощова вода покотилася з пагорбів у Сулу. Та цим ярмарку не розігнати. Тільки й знай, що встигай заховатися під стріху. У гущині цього

переполоху, де точилася уся метушня, ніхто не помітив, як чиєсь теля, перелякане натовпом, посунулось було до краю провалля і підламало ногу. Закричали якісь баби, а кілька чоловіків радилися, як порятувати худібку. Але десь узявся кремезний чолов'яга, котрого всі знали, як Тихона Сердюка. Він спустився донизу, де стояв на колінах наляканий бичок, підсів під нього і повалив собі на плечі. Слизькою дорогою нагору він ступав упевненими ногами, лише посміхаючись. Він ніби тішився від власної розваги. А теля тільки й дивилося великими очима...

Цей випадок і пригадав малий Петро, якому не виповнилося ще й десяти літ, а він вже був метким челядинцем старого майстра. Щорічні довготривалі подорожі далеко від дому всолоджували його дитинячу душу. Щось незвідане було у тій далечині, трохи принаджувало його. І він упливав у простигле тріпотіння осяйного чекання й вечорами довго виглядав за виднокруг, де сонце лягає у крижану вирву ночі.

Та дощовита осінь оселилася в маленькому містечку, що почало настирюватися Петрові своєю вогкою щоденщиною. Приладкувати будівлі хилилися на круті вулички. На дорогах відпочи багори,

що не пересихають хоч би й у посушливе літо. Виснажені люди показуються тільки під вечір біля шинків. Вони невелемовні й насуплені. В церкві, що здіймається на правому березі Сули, завжди тиха благодать. Таким життям місто вікувало вже декілька сторіч.

Минувся шостий місяць, як майстри пріли на забудові. Будівля зроста, та не дуже тішилася своїй одвічній прописці.

3

Був вечір. Грізний буревій ширяв кущами вуличками, зазираючи у кожний закуточок казкового містечка. З понурого заходу плинули нелегкі крицеві хмаровиння, сповнені жагою сирого дощу.

«Знову злива! — зіркував Петро і помітив, як важка крапелька впала на соснову дошку. — Добре, що з роботою впоралися. А то б непогода завадила».

Він байдуже поглянув у вікно. Важко зітхнув і почув голос маленького козенятка, яке злякалося негоди за вікном.

«Гай, бідолахи. Таки втрачили, — посміхнувся він. — Додому поспішають. Мов мурахи... Щось несуть... Скрізь метушня... А ось якась дурена в відром... По воду побігла до криниці... Зараз її буде досхочу...»

Люди квапилися. Встановлювали цеберка під ринви й світили вогні у вікнах.

Погляд Петра спинився на багатій садибі з великим садом, який ув'язнили високим парканом. Хлопець давно заглядав у щілини в паркані, а яблука на високих кронах, тим часом, червоніли, як сором'язливі дівчата, на яких заглядаються зухвалі молодики.

Блискавка розірвала небо, і вдарив грім. Звідусіль потекла вода стрімкими потоками. Швидко поповнювалися брудні калюжі.

Якась дивна музика забриніла й полилася навколо Петруся. Дощ вабив його чарівною силою. Він ставав стіною й міг захистити. Він був простором свободи. Як квітка для бджоли, що розкриває пелюстками сорому тендітне серце для хтивих забаганок.

На якусь мить Петро подумав, що це і є те диво, на яке він так довго чекав. Він посміхнувся. Скинув увесь одяг і побіг у холодну зливу. Його ноги радісно хлюпали у темних калюжах.

4

Зовсім голий, він зрадив дощу і світові, що поволі перетворився на Едем, про який йому часто розповідав дяк із церкви. Це був світ Адама, який ще не встиг скуштувати забороненого плоду з дерева пізнання.

Петро поспішав. Він знав, що ця свобода, як і все справжнє, швидко минає.

Без зайвих зусиль він здолав доволі високий паркан і опинився в саду — в таїні, що завжди була для нього зачарованою і незвичайною. Осінній дощ бив по яблуневому листі, до якого ось-ось мала прийти сезонна втома.

Петро враз опинився на дереві. Холодні стиглі яблука самі просилися до рук. Він зірвав п'ять великих плодів, кидаючи їх по черзі дотолу, ніби в кошик.

Зворотній шлях був складнішим. Петро добіг до паркану і чомусь озирнувся. Чийсь прискіпливий погляд у спину спинив його. З вікна будинку, що тулився до саду, на нього дивилися скажені очі. Все тіло Петра зригнулося. Він постояв лише мить, перекинув яблука й сам перелетів через паркан.

Він вправно стрибав між калюжами. Кілька разів яблука падали й котилися жовтою в'язкою глиною дороги.

Дощ постугово вщухав. Він вже майже стих. Лише окремі краплі падали з неба. Деякі з них вражали тіло, мов кулі. Вони перетворювалися на укуси змії, були важкими й страхітливими. Дощ прагнув помститися. Його влада стікала з водою.

Петро забіг у будинок. Все тіло тремтіло. Але було радісно і дивно. Теслі вже спали. Він поглянув на стомлені сонні обличчя майстрів, що втратили дивну нагоду — побачити дощ. Петро подивився

на яблука. Лише тепер прийшло ніяковіння з приводу скоєного. Хлопчик увійшов у свою кімнату. Долі лежала солома. На ній куняло мале біленьке козеня. Він кинув яблука на солому й поспіхом почав вдягатися.

За вікном вже стояла ніч.

§

— Ти чого не спиш, Петре? — почув він голос старого майстра.

— Та я... води хочу.

— Напийся і лягай. Завтра рано вставати.

В двері настирливо постукали.

— Не відчиняйте, майстре! — закричав Петро.

— Ти що! Злякався? Не бійся, дурненький... Кого там ще чорти принесли? — сказав майстер собі під носа. Він запалив люльку і пішов у сіни. Відсунув засув, стукнув клямкою — і двері відчинилися.

— Доброї вам ночі, хазяїне, — сказав чийсь голос.

— Доброго здоров'я.

— Я до вас поскаржитися.

— На кого?

— У вас хлопець є?

— Є хлопчик. А що до нього?

— Він — злодій!

— Хто, Петрусь?

— Він яблука у мене краде.

— Петре, йди-но сюди, — покликав майстер і захитав головою.

Петро заляк. Він тихо сидів у кутку.

— Я тут, майстре, — хлопчик підвівся і підійшов з похиленою головою.

— Коли він крав? — спитав незнайомця майстер, попихкуючи люлькою.

— Та оце, у дощ. — відповів той.

— У дощ, кажете, — майстер помацав одяг Петра. — Та він же сухісінький... Краще йдіть, добродію... Ви щось плутаєте.

... Не зволікайте, майстре. — обурився незнайомиць.

... Йдіть, я кажу! — майстер затягнувся люлькою. Іскри в очах його заблищали.

— Ну, гаразд. Але стережіться, майстре.

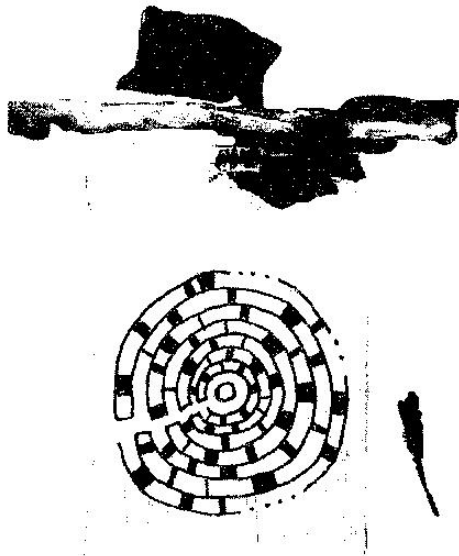
— Йдіть, пане, йдіть краще. — спокійно сказав старий майстер.

Коли двері зачинилися, Петро стояв серед кімнати й тихо дивився на майстра.

— Лягай, — сказав той і видихнув дим. — спати час.

Петро похнюпився і пішов до себе. У пітьмі він шукав яблука, але не знайшов. Сите козеня дивилося на нього розумними безвинними очима.

Петро посміхнувся і впав у солому...

БЕЗОДНЯ ПАСКАЛЯ

1

Іван Синегуб служив розпорядником у похоронній конторі. Він був майстром поховальної церемонії. На день міг мати їх близько трьох, а то й до п'яти. Робота виснажлива, але Іван любив її. Праця дисциплінувала, вносила розміреність у життя. Лише вона рятувала його від страшних екзистенційних тривог. Адже Іванові ввижалася Безодня. Страшна слизька Безодня.

Іван боявся заснути. Прив'язувався до письмового столу. Часто вночі він підхоплювався й хапався за залізне било ліжка. Виринаючи зі сну, він виривався з липучих пазурів чорного провалля, але Безодня знаходила його і в реальності.

Одного жахного ранку Іван підхопився і помчав на роботу, хоч було й зарано. Синегуб взагалі не заніжнявся на роботу. Не дозволяли екзистенційні пожежі.

— Привіт, сумненький! — привітався з ним хтось із знайомих в конторі. — Вчасно. Як штик.

— Дурний і вуха холодні, — кинув тихенько услід Іван.

Кілька годин до початку робочого дня Синегуб витрачав на читання газет. О дев'ятій він вже мав бути на «об'єкті».

Сьогодні ховали якогось вченого. Похорон не як у всіх. Треба було в Академію Ризику завести небіжчика, на панахиду, а потім вже на цвинтар.

Іван насварив п'яних зранку «могильників» (так він звав своїх помічників), але не заводився. Так, для порядку. Щоб було. Ті неохоче вкинули вінки, червону оксамитову ряднину й самі пірнули в автобус.

— Поїхали, Макарич! — гукнув Синегуб водієві, а сам почав вивчати біографію померлого, перебираючи листочки у папці.

2

У квартирі колишнього вченого стогнали літні жінки, ходили перелякані діти, на яких підозріло дивився маленький собака. Він не знав, чи гавкати, чи вити, а тому поволі дурів.

— Ану, жіночки, — скомандував Синегуб, увійшовши до кімнати, — не стійте на дорозі! Кран іде!.. Мерщій, волоцюги! — автоматично скомандував він в бік напівтверезих «могильників». — Нас ще у штабі чекають... Так, тьотю, ви не вдова, часом, будете? — звернувся Іван вже до сивої жінки.

Та продовжувала хреститися й перебирала губами.

— Ага, — буркнув Іван і підійшов до іншої.

Якась смаглява дівчинка, схожа на циганку, які жебракують в метро, стала в куточку і щось голосно заспівала.

Синегуб підняв носом окуляри. Подивився на дівчинку і побачив на її місці Безодню. Він відвернув погляд.

— Хлопці! — крикнув Іван. — Хапай труну й помалу в автобус... Та обережно, Шостак! — говорив він, прагнучи не дивитись у бік дівчинки. — Не грайся... Так, помалу... Давай, пішли!

«Могильники» ледь перебирали ногами. Труну виносили на вулицю. Жінки пливли слідом, продовжуючи стогнати. Діти бігли за ними.

Макарич, старий водій з рудими від цигарок вусами, виплюнув недопалок «Прими» й поліз у автобус.

3

В Академії Ризику, під час панахиди, Синегуб віддавав розпорядження, заглядав кожному в очі, косився на годинник і обходив труну десятою дорогою. «Могильникам» хтось приніс горілки. І вони, щоб не бачив начальник, влаштували в туалеті «бенкет».

— Відмучився! — ритуально сказав Шостак, що найдовше працював серед решти, бо був найстаршим. — Ну, Царство Небесне!

— Якийсь доктор був, — додав Микола Будяк, ще один «могильник».

— Та не доктор, а професор, — відрубав Степан Онищенко, який закінчив індустріальний технікум і мав найсерйознішу освіту у порівнянні з іншими.

Всі випили по черзі «з горла» й закусили рукавом.

— А я, хлопці, — гірко промовив Микола Будяк, — ніколи не вмру.

— Як це так? Як не вмреш? — спитав наймолодший, Микита, й ледь не похлинувся горілкою. — Усі вмирають. І ти помреш.

— Ні, Микитасю, не буде того. Хоч — побожуся? А хоч, об заклад поб'ємося? Хлопці «розіб'ють!» — сумно посміхався Микола.

— Не хочу... А звідки ти знаєш?

— А знаю — і все! — відповів Микола і чомусь подивився на брудну підлогу. — Мені інколи здається, що я вічно живу.

— Та не верзи, — сердито сказав Охрім Смалений, вириваючи в Микити пляшку, — дитину мені перелякаєш.

— А хто ж твої батьки? — допитувався Микита, якому горілка вдарила у голову.

— Та я з дитдома, — бовкнув Будяк. — Оце скільки себе пам'ятаю — то весь час один, мов отой кіт... Так що один я, Микитасю... В мене й клікуха була в детдомі — Одинак. Одинак та й Одинак. Всі знали, що то — я. Мене, якщо хочеш знати, сам директор детдома боявся. Каже, бувало: «В тебе, Коля, очі страшні, мов у того відьмака».

Але очі в Будяка були непомітні. Здавалося, їх взагалі не було. Якісь темні ями, а в них — копійки хтось повстромлював.

— Колеги! — сказав, потягуючи «Приму», Шостак п'яним голо- сом. — Харош юринду тіліпати! Давайте за упокой душі.

— Та якої там душі! Демагог ти! — перебив його Будяк. — Немає ніякої душі. Дим один. Пустка і пустеля...

— Та ти шо! — обурився Степан Онищенко, якому вже знову кортіло встряти в розмову. — Чи ти Дарвіна обчитався? А як же тоді загробне життя, га? Його вже й наука визнає.

— Скажеш іще: «наука», — передражнив Микола Будяк. — Ти, Стьопа, нашого шефа бачив, Синегуба? Отож то й воно, друже. Він живе так, ніби йому раз на світі жить. Не п'є. Не курить. Жінки нема. А всередині — порожній, мов драна кімля.

— Ти, Коля, диви, а то забалакаєшся. Ще скажи, що Бога нема. Так тоді ти вобщє вже пропаща людина, — ледь не кричав Стьопа. Він пригадав короткий курс з релігієзнавства, прослуханий після роботи, і готовий був фактами задавити Миколу.

— От про що-що, хлопці, а про це казати не буду. Чого не знаю — того не знаю. — відрізав Будяк.

— Вольтер казав, — пішов у наступ Степан, — якби Бога не було, його треба було б видумати. Так що, як не крути, братва, а нічим кривить, — підсумував він переможно.

Раптом до туалету забіг якийсь блідий співробітник Академії Ризику, Розхристаний, верхнього гудзика не вистачає, обличчя подряпане. Це він приніс «могильникам» горілку.

— Рятуйте, хто в Бога вірує! — заволав він високим голосом. — Там покійного з труни виймають!

— Щас, папаша, — сказав Шостак і, відсунувши наляканого співробітника Академії, першим побіг у коридор.

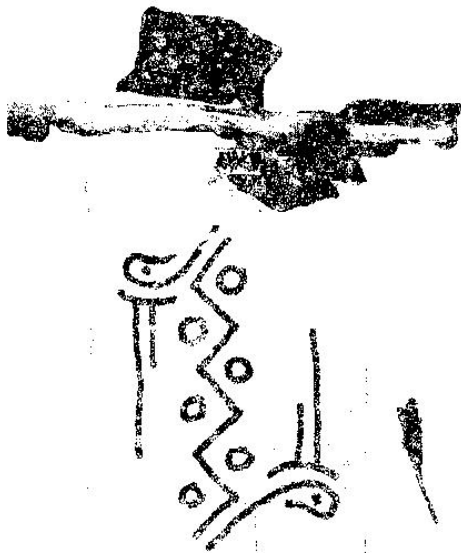
«Могильники» покидали цигарки й побігли до епіцентру подій. Шалені працівники Академії дійсно витягли небіжчика з труни і почали заносити у кожний відділ прощатися.

— Ви де бігаєте?! — кричав Синегуб. — Тут вже масове божевілля діється! Ану, давай його назад, хлопці!

Все навкруги мовчало. Ліс повільно хитав гіллям і тихо стогнав. Небо світилося голубою фарбою. Його не засмучували

навіть пухкі хмарки. Своєю близьною вони розсипалися на білий порох.

Все полетіло у повітряну яму. Руді плями крилатих коней промайнули і зникли. Безодня ревла ревою.

ПРИБЛУДА

1

Була середина літа. Стояли спекотні дні. Київ перетворився на столицю розпеченого асфальту. Студенти-п'ятикурсники політехнічного інституту Хома Бублик і Петро Сорока їхали в електричці на дачу і пили горілку. Їх носило, вивертало й пригнічувало. Бабусі-пенсіонерки сварилися у вагоні, переставляли кошики, щоби п'яні лобурі бува, чого не поцупили.

Коли у другій пляшці провиділося дно, Хома сказав приятеліві:

— Перерва, друже, а то спечемося. Ідемо в тамбур. Покуримо... Я тобі зозулю покажу.

— Яку ще Зозулю? Светку? Що з приладобудівного? Невже з нами іде!? Давай з собою заченимо! Вона нічого така, нівроку! — зрадів було Петро Сорока і показав руками, яка ж вона насправді була.

— Та яку там Светку, — перебив Бублик. — Звичайнісіньку зозулю. Залізничну... Вони на станціях полюють... Летить вона за поїздом й у вікна заглядає. Хто задивиться на неї — божеволіє. А вона — шибку виб'є і очі начисто виїсть.

— Та, ну тебе, із зозулею. Ось упіймаємо — буде чим повечеряти, як приїдемо, — засміявся п'яненко Петрусь.

— Е, ні. М'ясо в неї отруйне. Як у яструба. По-перше, не вкусиш, а по-друге — собачагиною тхне.

— Ну, ходімо, — реготав собі Сорока. — Показуй свою «зозулю».

В тамбурі плавав густий дим. Пахло сечею й блювотою. Хлопці закурили. Помовчали.

— Ти мого сусіда бачив? — поспитав Хома, руйнуючи тишу.

— Отого, що спить весь час?

— Та, ні. Того, що на вовкулаку схожий і на мене безупинно спідлоба зиркає.

— Ну.

— Так от. З нами у Гребінці вийде.

— Сусід твій по дачі?

— Та де там. Смерті нашої хоче.

— Знову брешеш? Тебе, Хома, щось на демонологію потягнуло. Який же він вовкулака? Вони вже давно до Червоної Книги занесені. Людина випити хоче, а ти накинувся.

— Їй Богу, вийде! От побачиш!

— Ну, а як і вийде, то й що? Хіба ми вдвох його не завалимо?

— З ними по-особливому треба. Щоб не злякати. А так — не подужаємо.

— Тільки й блисне! Ти під ноги кидайся, а я ззаду руки вивертатиму.

— А як обдасть вогнем пекельним? Тоді, вважай, приїхали.

Друзі повернулися у вагон. «Сусіда» вже не було.

— От, бач! — вигукнув Сорока. — Анігілювався увесь. Прибережи історії жінку лякати.

2

Вони вийшли десь серед лісостепу, трохи не доїжджаючи до станції. Так було ближче. Потягнулися. Подивилися навкруги. Там часом вечоріло. Важкі наплічники закинули на спину і поволі пішли в далечінь. Там вже де-не-де миготіли вогники далекого хутора. Хоч і швидко пересувалася — ніч наздоганяла, накриваючи темно-синіми хмарами небо. Та хлопці не помічали. Щось жваво обговорювали й сміялися.

Пройшли з кілометр. Хома почав оглядатися. Йому привиділося, що позаду хтось іде. Озирнувся ще раз — ніби нікого. Пройшли ще трохи. Щось знову тягне озирнутися.

— Чуєш, Петре? — тихо спитав він. — Пил рипить на дорозі.

— Ото дурниці! — вигукнув Сорока. Він був добряче на підпитку.

— Ні, ти послухай.

І дійсно. Очі, що продирались крізь темряву, могли вгледіти якусь чорну тінь, що то з'являлася, то шезала.

— А може, то собака? — вже й собі тихо сказав Петро.

— Ні. То він йде. Давай постоїмо. — Хома дістав цигарки і сірники.

Закурили, поскидавши важку ношу з консервами. Вдвох дивилися назад на подоланий шлях і мовчали. Аж ось обидва побачили недалеко вогник від цигарки. Хтось підходив.

Підійшла тінь. Привіталася.

— А що, хлопці, — мовила вона, — куди йдете?

— Та на хутір, дядьку, — відповів Хома Бублик. Сорока потону в ніяковінні.

— Візьміть з собою, а то одному страшно.

— Ходімо.

І вони пішли. Довгий час мовчали. Та увірвав мовчанку сам подорожній:

— Заздрю я вам.

Хлопці мовчали. Дивилися у ніч. Навколо гронами падали зірки. Чумацький Шлях вирував.

— Я в дитинстві отак сам ходив, — продовжував заворожено голос незнайомця. — Якось йду, а ніч, як зараз. Дивлюся — лисиця за мною біжить. Тільки так, здалеку, близько не підходить.

Біжить полем, а я взяв грудку землі та й жбурнув у неї. Вона відскочила і закричала, мов людина. Несамовито так, ніби поранена. А я стою як вкопаний. Лисиця не підходить, боїться. Я й пішов помалу. Вона за мною, неподалік біжить. Став я до села ближче підходити — вона й зникла. Та тільки то не лисиця була...

— А хто? — не витримав Сорока.

— Відьма лисицею обернулася. Я її потім ще кілька разів бачив.

3

Підходили до хутора. Минули дві хати. Заскавчали собаки, але якось одразу замовкли.

— Ну, ми прийшли, — сказав Хома і важко зітхнув.

— А води не дасте? — звернувся одразу невідомий. — Стомився щось з дороги.

Друзі переглянулися.

— Та заходьте, — лише й зміг сказати Хома.

— Я речі тут кину, щоб вам чогось у хату не занести, — промовкою сказав незнайомец і переступив поріг.

Хлопці увійшли слідом.

Запалили світло. Невідомий мав чорну свитину, широкі штани й грубі черевики, присипані пилом доріг. Руде нечесане волосся стирчало солом'яною стріхою в різні боки. Він був неголений. Очі ховав. Весь час дивився додолу, ніби щось шукав.

— Давайте по вечеряємо, — запропонував Хома. Сорока пильно поглянув на нього.

— Дякую, але піду я. Добраніч, — незнайомиць встав і, не піднімаючи очей, попрямував до дверей. Але зупинився. Повернувся, низько вклонився і вийшов геть.

— Ну? Що скажеш? — першим прийшов до тями Хома.

— Та біс його знає! — відповів Петро. — А це що? Забув чи що?

На столі лишився чорний картуз незнайомця. Хома схопив його і вибіг з хати в ніч.

— Гей, дядьку! Агов! — крикнув він щосили. — Ге-ге-гей!

— Гей! Гей! Гей! — відповіла луна над ставком.

Нікого навкруги, тільки зорі всміхаються з неба і місяць похололиво спить.

Хома повернувся до хати. Петро вже хріп від горілки і втоми. Він спав на лежанці одягнутий, широко роззявивши рота. Комарі обсіли його лице.

«Буду і я лягати», — сказав собі подумки Хома. Зачинив двері на защіпку, загасив світло й ліг. Довго не міг заснути. Совався. Ворочався. Аж провалився у сон.

4

Сон був м'який і повільний. Він виходив кудись у метажиття. Гойдав колискою.

Ніч ніби встигла перелитися у його сон. Хомі привиділося солодке дитинство.

Ось він виходить з багатоповерхового будинку і потрапляє на широке поле. Скрізь валяються якісь бляшанки, битий посуд, пляшки, різний непотріб. Обабіч поля ростуть високі тополі. Хома йде між ними у тиху ніч. Виходить на якусь галявину, а там — в декілька рядів сидять старі відьмаки, ніби збираються робити колективний фотознімок. Серед відьмаків він впізнає сьогоднішнього незнайомця, який дивиться на нього і водить руками, ніби замовляє. Маленький Хома лякається й тікає звідти.

Раптом він чує чийсь голос. Десь плаче дитина. Жалісно і нестерпно...

5

Хома прокинувся. Прислухався. Знову чути голос. Ні, то був плач. Немов мала дитина десь жалібно плаче. Він підвівся, вийшов у сіни. Плач чувся десь поруч. Хома відчинив двері в комірчину.

На підлозі, серед мішків, ближче до ляди, що вела до льоху, скиглив якийсь маленький чорний клубочок. Спочатку Хома здалося, що то кіт нявчить. Але почулося схлипування й причитання. Хома придивився. Простягнув руку.

— Ой! — сказав клубочок і знову затужив.

— Хто тут?! — перелякано зойкнув Хома.

— Це я, — відповів тоненький голосочок.

— Хто «я»?

— Льоховичок, — схлипнув голосочок.

— Який іще там Льоховичок? Що за бобовиння? — допитувався здивований Хома й уціпнув себе за стегно, щоби переконатися, що не спить. — А чого ти тут плачеш?

— Вони мене покинули... Ляду причинили й не пускають. — хлипав крізь сльози голос.

— Хто «вони»? — не міг ніяк второпати Хома.

— Старші льоховики... А я боюся... Тут страшно... Хочу додому...

— А де ти живеш? — поспитав Хома і вирішив, що це таки сон.

— Там, — і ця дивна істотка вдарила чимось по ляді.

— Ну, то давай я тобі допоможу, — засміявся Хома, — тільки не скигли, а то Петра збудиш.

Він підняв важку ляду, попередньо відсунувши з неї мішки з картоплею та борошном.

— Ну, стрибай!

Клубочок полетів униз. Там впало відро, побилися якісь полумиски й банки. Щось зашаруділо і вицухло.

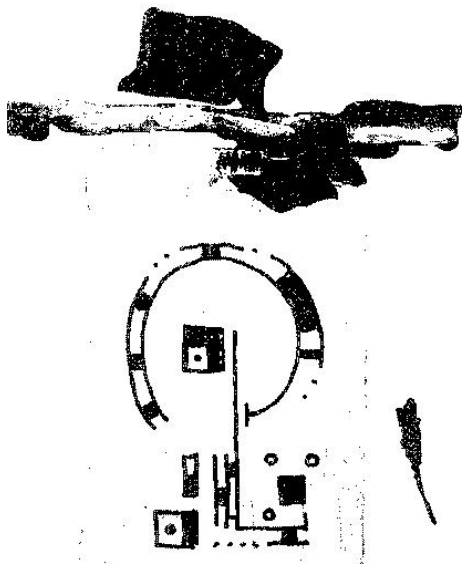
— Хух! — перевів подих Хома, витираючи піт з лоба. — Ну й привидиться ж таке.

Він вийшов босим надвір. Роса рясно вкрила ноги. Над ставком стелився ранковий туман. Співали перші півні. З-за пагорба пнулося сонце.

Хома повернувся в хату. Петро ще спав, не змінюючи пози.

«Картуз! — промайнуло в голові Хоми. — Тут, на столі ж лежав. Не стало».

І Хома Бублик подумав про те, що він скаже Петрові, коли вони обидва прокинуться.

СНИ

1

Руконогов довго крутився у ліжку. Сира жовта постіль пітніла й випаровувала світлий дим. Ніч була спокійна, по-літньому тепла й лагідна. Легкий вітерець іноді перебирав листя на високій тополі, ніби загравав. Ніч купалася у власній млості й відганяла положивий ранок, який підступно прагнув запалити сірниками обрій. Та все марно.

По небу попливли масивні, схожі на бублики, кружальця білого кучерявого туману... На підвіконня впала чиясь долоня. Потім з'явилася чиясь голова у капелюсі. Довга чорна постать опинилася біля ліжка, де лежав Руконогов. Він пильно подивився на незнайомця в чорному. Годинник на стіні голосно «відбив» півгодини й нервово затих. Було лише чутно, як маятник ходить у закутті своєї в'язниці. Людина у чорній масці поправила комірець, потянулася, дістала з-під ліжка важкий молот й з усієї сили вдарила ним об ліжко...

Руконогов закричав і помітив, що прокинувся. Руда курява знялася у кімнаті й заважала дихати. Руконогов голосно розкашлявся й обтер холодний піт з чола. Думки кульгали в голові, мов немовлята. Сон кудись подівся, але ховався десь близько. Голову неможливо було втримати. Не встиг Руконогов прийти до тями, як у квартиру влетіла жирна ворона і сіла йому на плече.

«Кра!» — крикнула вона, і Руконогову здалося, що ця істота з крилами з нього сміється. Він здригнувся. Різко підняв плече, проганяючи птицю, яка захиталася, прагнучи не втратити рівновагу. Ворона з подивом подивилася на нього й примружила скляне око, схоже на чорну перлину.

Раптом Руконогов почув, як потихеньку, зі скрипом, відчинилися двері старої шафи. Ще через мить з неї вийшов маленький дідок, схожий на казкового Оха, але увесь білий. Його молочно-сива борода весь час тремтіла. Він чимось нагадував графа Толстого. Старий плямкав ротом, ніби щось жував, і постійно примовляв якісь слова, а може, наспівував пісеньку. Білий дідуган покрутився, поохав, а потім дістав з кишеньки білу коробочку з червоною літерою «Z». Набрал з неї щось у пучки й підніс до носа. Понюхав і засміявся. Але тихенько, ледь чутно.

Тоді чхнув, але якось носом, не назовні, а ніби в собі. Очі йому закотилися й блиснули синім вогником.

— Синок! — запищав дідок, звертаючись до Руконогова. — Знай же, що сказано у великій книзі Корану, в 57-й Сурі, що зветься «Залізо»: «Він — той, хто створив небеса і землю за шість днів, потім утвердився на троні; Він знає, що входить в землю і що з неї виходить, що сходить з неба і що здіймається там. І Він — з вами, де б ви не були. Аллах бачить те, що ви робите!»

Старий почав крутитися навколо себе й щось швидко промовляти. Час від часу він плескав у долоні й присідав.

— Геть звідси! — захрипів Руконогов. — А бодай ти провалився! Чур, нечистий!

На стіні на цвяхах висіла саперна лопата. Руконогов вхопив її і кинув у діда. Вона пролетіла крізь нього й встромила у шафу. Білий дідуган засміявся дурним сміхом. Тоді вхопив лопату і відрубав собі руку. Вона впала на підлогу, підстрибуючи, як в'юн на снігу в морозну днину. Старий підняв її та жбурнув у Руконогова. Відрубана рука вдарилась у ворону. Та каркнула, злетіла і сіла прямісінько на маківку голови дідугана. Рука полетіла далі по кімнаті, облетіла її кілька разів, аж поки не вхопила Руконогова за горлянку й не почала стискати. Руконогов хрипів і відривав її від горла. Дід несамовито сміявся, а ворона махала крилами. Руконогов відчув, що неприємні і прокинувся...

Він подивився у вікно зі свого другого поверху. Був ранок, але на вулиці майже нікого не було. У дворі двоє собак обнюхували один одного. В їхній бік йшов хлопчина шести-семи років, тягнучи за собою прив'язаного на мотузці старого черевика. Побачивши хлопчика собаки розбіглися.

«Треба вставати», — вирішив Руконогов, підвівся, вдягнув подертий халат, знайшов драні капці й почвалав до дверей. На порозі його зустріла... зовсім гола дівка. Вона була п'яна. Ліктем однієї руки вона спиралася на одвірки, а іншою елегантно тримала тонку паличку з круглою пукеркою. Дівка смоктала солодощі й розгнуздано крутила стегнами. Руконогов вперіщив погляд у надзвичайно великого розміру перса молодилі.

— Як тебе звати, милий хлопчику? — спитала вона й закліпала очима. Довгі нафарбовані вії робили її очі ще більшими.

— Руконогов. — відповів Руконогов.

— А мене Аріадна. Можна просто — Аріна... Так от, громадянин Носорогов, — сказала дівка згодом, намагаючись зробити серйозний вигляд, — я тобі наказую зараз же зі мною одружитися. Негайно... Отут, на підлозі... Чи, може, ти ще неповнолітній? Ха-ха-ха! — і вона страшенно зареготала. — Ну, чого мовчиш? Відповідай! Ти такий статний, майже новенький, — вона

знову загигикала. — А що у нас отут? — дівка полізла до Руконогова під халат руками.

— Забери руки, хвойда! — зойкнув Руконогов. — Чого тобі, чорт забирай, треба?

— А я тобі зараз покажу, — сказала, граючи, дівка, — я зараз тобі нагадаю, мій любчику. Ти зараз усе пригадаєш.

Вона стрибнула на руки до Руконогова, вхопившись за його шию. Той не втримав такої ваги, й вони покотилися по підлозі. Перевернувся стільчик, на якому стояла склянка недопитого чаю. Все це з гуркотом впало, побилося й розлилося. Переляканий Руконогов підхопився і почав тікати. Дівчина вправно стрибнула і вхопила його за ліву ногу. Бідолашний, він перечепився, впав, розбив нижню губу й заскавчав. Оголена красуня сприйняла це за грайливу витівку, підхопила тіло нещасного і кинула на ліжко.

— Я вже йду, коханчику-у-у, — довго проспівала вона п'яним голоском крізь божевільний сміх. Підійшла, вместилася сідницями на живіт Руконогову й почала підстрибувати. Руконогов ледь не луснув. Його тельбухи у череві заревли, мов труби.

Аріадна перевернула його на живіт, ступнею надавила на потилицю й заламала руку, допоки в тій щось не хруснуло. Потім взяла мотузку, зробила зашморг, натягла його через голову Руконогова й тугенько затягла. Вона встала і почала тягнути свою священну нитку.

— Що ж ти робиш, сучко! — тільки й зміг промимрити Руконогов й захлинувся гарячим повітрям, аж тоді помітив, що прокинувся...

4

— Йо-йой! — важко зітхнув він. Йому не хотілося ні про що думати. Але треба було якось прокидатися.

Він запалив «Біломор», відчинив вхідні двері й вийшов у замизганий коридор. На східнях сиділа якась товста жінка з червоним обличчям і їла свіжий батон. Її щелепи активно працювали, аж боліло у скронях. Тоді вона стала жадібно відкушувати великі шматки й, майже не жуєчи, ковтати. Руконогов курив і дивився на неї. Вона нічого не помічала. Руконогов дістав нову «біломорину» й покрутив у пальцях. Зробив кілька кроків у її бік й зупинився. Жінка лише раз поглянула на нього й продовжала їсти хлібину. Руконогов пустив велику хмару густого диму.

— Кочеш? — спитала товстука повним ротом і писком повела у бік булки.

— Із задоволенням, — посміхаючись, відповів Руконогов. — У свою чергу, дозвольте вам запропонувати цигарочку.

— А що там у тебе? А-а-а, «біломорчик»! Так і знала. Ну, дай! — якимсь красивим басом байдуже сказала товста.

Вони палили близько п'яти хвилин мовчки. Нова приятелька Руконогова сильно слинила кінчик «біломорчика», через раз кашляла й бухикала від різючого диму. Нарешті Руконогов сплюнув, потер руки і сказав:

— А знаєте що? Може, підемо до мене? Я запрошую!

— А що робить в тебе будем? — так само байдуже спитала товста.

— Ну... я вам марки свої покажу. В крайньому разі, не сподобається — вдягнетеся й підете собі. — спробував пожартувати він. Але товста не зрозуміла. «Тупа, мов ухналь», — подумав Руконогов і скривився.

— Не-е-е. Лучче журнали читать. В тебе журнали єсть? — бовкнула вона й загасила об стіну недопалок.

— Ну, ходім, — швидко промовив Руконогов і одночасно з тим пошкодував, що запросив її.

Зайшли у помешкання. Товста оглянула голі стіни в кімнаті.

— Бедно живеш, матросік! — сказала вона й сіла на ліжко.

— Я зараз, — розгублено парирував Руконогов. На антресоли він знайшов кілька позаминулорічних журналів сумнівного змісту, приніс і поклав перед гостею. — Ось, будь ласка.

— Січас побачим, — товста вхопила один з номерів журналу «Ө», облизала палець і почала гортати сторінки.

Руконогов пішов на кухню. В пачці лишилося ще дві «біломорини». Він закурив. Повільно кипів чайник. Руконогов підняв кришку. Глянув усередину і... прокинувся...

5

На вулиці стояла гаряча сонячна погода. Руконогов вибіг на ганок. Потягнувся і попрямував до невеличкого саду. Десь йому трапився невеличкий кошик — і він почав збирати у нього стиглі яблука. Та раптом чи то з високої гілки, чи то просто з неба зірвалося наливне яблучко й вцілило прямісінько в голову Руконогова. І тоді він відчув у роті солодку радість: він ось-ось луснув би від задоволення, але знову прокинувся...

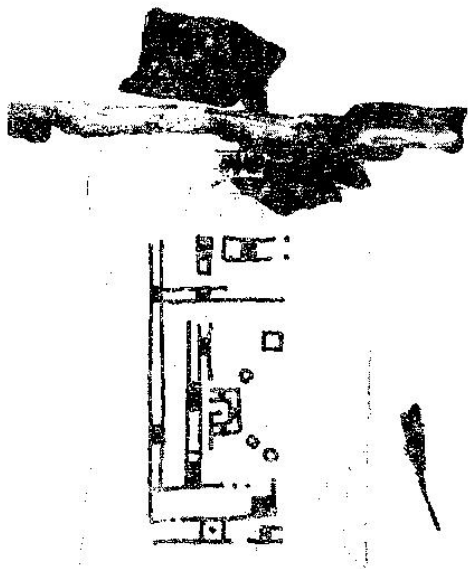
6

Руконогов швидко йшов уздовж неглибокого ставу. Та щось його зупинило. Застиг. Подививсь навкруги. Подіз у кишеню й дістав з неї револьвер. Мовчки оглянув його і кинув у воду. Та десь узявся той самий вранішній хлопчина, але тепер він тримав сачок і літрову банку, закриту пластмасовою кришкою, повну

метеликів. Він підійшов до Руконогова й, простягнувши йому сачок, промовив:

— Упіймай мені бабку!

Руконогов взяв сачок і пішов широкою *алеєю*.

КНИГА КНИГ

Шаленич вийшов з теплої кав'ярні прямисінько у пекучу зливу. Він зрозумів, що надто поквапився, і швидко перебіг вуличку до невеличкої крамниці. То була книгарня. Над усе у світі Шаленич любив книги — й тому вельми зрадів такій нагоді.

Біля дверей книгарні вовтузився якийсь лахмітник, перебираючи драні торби. Шаленич швидко проскочив повз нього й, майже не подивившись, пірнув у чарівне тіло храму книги. Навіть така скромна будівля «храму» вразила високими полицями, наповненими книжками. Й вівтарем, де чаклував над друкованим словом і магією літер зосереджений «жрець». Навколо нього клуботіла несамоविта божественна тиша смислів.

Увійшовши до книгарні, Шаленич одразу глянув на «жреця» — власника книжкової крамниці, що вирізнявся чорними тоненькими вусиками, маленькими міцно посадженими окулярами та шикарною листиною. Його конітко праця була схожа на символічне виголошування замовлень, оскільки свої дослідження він супроводжував шипуками, наспівуванням східних мелодій, неголосними зауваженнями, певно, стосовно само го себе й елегантним почкуватим вуха вказівним пальцем.

«Жрець» навіть не помітив похливого відвідувача. Останній полегшено зітхнув, адже не любив надокучливих продавців і одразу ж кинувся «поглинати» назви книжок на найближчій полиці.

Від індійського епосу він дістався до Гомера і Гесіода. Проскочив античну драму й лірику і зупинився на арабській середньовічній поезії. «Пробігся» по ренесансній літературі, дістався до енциклопедистів і помалу почав нудьгувати. Брав книжку за книжкою, перегортав сторінки й читав з будь-якого місця. Час минав, а Шаленич почав забувати, де він є. Він потопав у книгах і тій силі, що звалилася на нього, ледь він переступив поріг книгарні.

— Може, я вам чимось зараджу, — нарешті озвався до нього власник книгарні, який вже закінчив свою месу.

Шаленич зразу не почув, але слова його наздогнали. Він скрикнув, що доведеться спілкуватись. «Та боронь Боже», — тільки й майнуло у його голові. Він кинув винуватий погляд на лисину співрозмовника й заїкуватю промовив:

— Та я... так, знаєте... словом, милуюсь... Може, на щось цікаве натраплю.

— Якщо щось новеньке цікавить, то я допоможу, — наполягав лисий.

— Ні, дякую. Я прихильник тієї теорії, що не люди мають знаходити книги, а навпаки — книги самі приходять до людей.

— Гм. Цікава думка. Але як, пробачте, воно так виходить? — було видно, що лисий явно налаштований на бесіду. Він, певно, скучив за спілкуванням, й Шаленич зрозумів, що двома-трьома словами від нього не відкараскатися.

— Ну, це як «пригадування» за Платоном, — почав пояснювати Шаленич. — Ми позасвідомо, десь там, — він абстрактно показав на голову Платона, гіпсовий бюст якого стояв поруч, — несемо зачарованість певним знанням, хоча самого знання ще не маємо, а лише передбачуємо й очікуємо.

— Продовжуйте, будь ласка. Дуже цікаво.

— Так от. Знання до нас приходять тоді, коли того саме забажає, або як випадє йому. А нам залишається лише чекати.

— Ну, а як не дочекаємось? — долитувався зацікавлений книготорговець.

— То воно нам і не потрібно було. Тоді наша присутність у цьому світі лежить поза цією програмою, чи чого там іще...

— Е-е-е, це вже чиста метафізика, — софістично вхопився за власні слова лисий.

— Аж ніяк! Згадайте хоча б про Ньютона і яблуко, або про сон Менделєєва з таблицею. Вони віднайшли те, що шукали. Це — сродна праця, якщо хочете.

— А я, знаєте, — почав після короткої паузи власник книгарні, — за свій вік чимало книжок перечитав. І не просто

якоїсь «белетристики». Деякими книжками був вражений, мов отруйною стрілою, що називається — «перехворів». Але нарешті видужав.

— Тобто? — здивувався Шаленич.

— Як же вам пояснити... Просто я зрозумів, що більше не хочу читати книг.

— А чому ж ви тоді продовжуєте цим ремеслом займатись? — Шаленич провів рукою довкола себе.

— Бачите, шановний добродію! Я не зовсім так висловився. Я не хочу читати ніяких книг, окрім однієї.

— Якої ж? — Шаленич продовжував дивуватись. Він аж відклав книгу, яку досі тримав у руках.

— Книги книг.

— А що це за книга? Біблія, Коран? А може, щось зовсім інше?

— Якраз останнє. — спокійно відказав лисий продавець фоліантів.

Він повільно поліз товстими пальцями в шухляду стола й витягнув звідти сигару.

— Я взагалі-то не палю, — сказав він, кидаючи напівпогляди на Шаленича. — Тільки зараз чомусь хвилююсь. Це такий момент, ніби світ знову народжується. — він склав губи у смішну трубочку й, тримаючи нею сигару, прикурив від запальнички. Потім затягнувся й повільно випустив дим. — До речі,

відкрию вам секрет. — продовжував він, відволікаючись від теми й примружуючи очі так, ніби знову збирався розпочати мему. — На сигарному димові можна ворожити. Якщо він виходить густо, продовжуючи вигравати в повітрі, то можна чекати на щось приємне, а якщо прозорий і повільний, то... — з цими словами лисий сильно закашлявся. З очей виступили сльози. Він кинув сигару в попільничку й вилив на неї залишки кави. — Але я, здається, почав не про те, — сказав він і обтер хусточкою губи.

Тим часом Шаленич поліз і собі до кишені й дістав пачку 'CAMEL'.

— Ні-ні, — мало не закричав лисий. — Тут не можна палити. Тут же книги, хіба ви не бачите, — роздратовано продовжував він. — А як займеться? Згорить же все до пету!

Шаленич посміхнувся і сховав сигарети.

— Я хотів сказати, — продовжував говорити лисий, ніби нічого не трапилось. — про книгу книг. Її особливість полягає в тому, що вона не дає часткового знання і не вчить нічому окремому. Вона містить останнє знання...

— Мені здається, що такого знання не існує, — втрутився Шаленич. — Інакше ми б вже таку книгу мали і давно вже прочитали й забули. Людству не потрібне знання взагалі, воно якраз хоче знання про все, але знання окремишого.

— Мені не зовсім зрозуміла ваша діалектика... Знання має бути одне. Воно --- сила. Згадайте, як воно у Бекона: Power/Knowledge. Хто б погодився віддати такий скарб чи розпорошити його?

— Але тоді знання має бути прихованим.

— То вже інша справа. Хоча ховати знання означає перетворитись на гностика на кшталт Василіда чи катара, на крайній випадок... Справжнє знання лежить на поверхні, а його ніхто не помічає, навіть не впізнає.

Раптом у кутку великої зали, де відбувалася розмова, хтось голосно чхнув. Співбесідники, ніби за командою, подивилися у той бік.

— А-а-а! Це знову ти? — сказав голосно лисий, і його лівий вусик здійнявся догори. — Я ж давав уже якісь там копійки. Не можу ж я тобі щогодини платити. Послухай, друже, давай-но, забирайся звідси.

Тільки тепер Шаленич упізнав у незнайомцеві нещодавнього лахмітника — невеличкого чоловічка у довгому не по розміру плащі, сірому, побитому мілью капелюсі й великих черевиках. Він стояв біля однієї з книжкових шаф, затуливши долонею рота.

— Та я вже йду, йду, пане. — промурчав лахмітник і подався геть.

— То що ж має бути у тій книзі? — спитав, проводжаючи лахмітника очима, Шаленич.

— О, якби ж я міг знати! Це я вже давно хочу дізнатись. На пошуки цієї книги я витратив більшу половину свого життя. Але, згідно з теорією, яку ви щойно виклали, колись я маю її зустріти... Хоча інколи мені здається, що вона близько. Десь отут. Отак і сьогодні, ще зранку я ніби відчував її близькість... О, тепер я вас дуже розумію. В моїй уяві весь час виринало... Як ви сказали?.. Ага — пригадування... Але тепер, навпаки, мені здається, що я знову далеко від неї... Та найбільш за все я боюся, що її зовсім не існує. Адже найбільші пророки книг не писали. Письмового вчення не лишилося ні після Ісуса, ні після Геракліта, ні після Сократа. Все інше — лише переспіви їхніх дум.

Вони помовчали.

— Ну, що ж, — підсумував мовчанку Шаленич й картинно подивився на годинник. — Бажаю вам знайти цю книжку. А мені вже час іти. Я й дощ, здається, вже пересидів.

— Щастя й вам. — відповів задумливий лисий вусань.

Утомлений Шаленич залишив його порпатися у книжках і виїшов на вулицю. Дощ ушух, але струмки ще збігали з мідних дахів. Шаленич хотів було звернути в провулок, але хтось вхопив його за рукав.

— Добродію, я вам хочу дати те, що вас зацікавить.

Шаленич впізнав у промовцеві все того ж лахмітника й поліз у кишеню, щоб дати бодай якихось мідяків.

Тарас Лютий

— Ні, ні. Не треба грошей, — випередив його лахмітник. — Ось, візьміть.

Він простягнув розгубленому Шаленичу щось загорнуте у полотняну тканину.

— Беріть же, — лахмітник упхнув йому пакунок під руку й швидко закульгав у бік книгарні.

Шаленич знов провів його очима, але той не оглядався. Потім подивився на пакунок, взяв його й розкрив. Це була старовинна книга, на якій великими літерами було щось написано.

Перша сторінка була чиста. Друга теж. Шаленич перегорнув ще кілька. Потім ще. Прогорнув майже усю книгу. Жодної літери чи позначки, бодай малюнка чи помітки...

— Вона! — сказав він і швидко зник у лабіринті вулиць.

ДНІ БЕЗ МАРІЇ

15 ВЕРЕСНЯ 1943 РОКУ, СЕРЕДА.

ТРИСТА ШІСТДЕСЯТ ДРУГИЙ ДЕНЬ БЕЗ МАРІЇ.

Я, певно, приречений сидати щодня до письмового столу, брати цей папір, перо і чорнило й виводити полохливими пальцями число і день. У ці дні, що лишилися мені без Марії, я багато забув. Я став плутати кохання і ненависть, змішав сльози і божевільний регіт. Настав час, коли мене вже нічого не дивує. Та я не можу змиритися з думкою, що та тінь, котра стоїть за вікном і дивиться на мене сумними очима, не є моя Марія. Не можу впізнати її образ у сивих сутінках осіннього вечора. Не вірю, що вона щезає, коли я озиваюсь до неї і кличу.

Ці триста шістдесят два дні без Марії перетворили моє життя на сон. Я не знаю, коли мені спати і як відрізнити день від ночі.

Цілісінький ранок періщить дощ. Він переходить у мряку, а вона знову падає дощем, переростаючи у зливу. Радіоточка принесла звістку, що звільнено Ніжин. Чому ж я сиджу вдома і переживаю момент, опинившись на роздоріжжі? Я й сам не знаю...

16 ВЕРЕСНЯ 1943 РОКУ, ЧЕТВЕР.
ТРИСТА ШІСТДЕСЯТ ТРЕТІЙ ДЕНЬ БЕЗ МАРІЇ.

Щось на п'ятий день окупації ми з Марією пішли до німецького коменданта. Це був приємної зовнішності привітний німець. Досі він працював учителем. Комендант нас уважно вислухав і наказав секретареві надрукувати довідку, що Марія є не єврейкою, а українкою. Цей папірець мав доволі чудодійну силу, але існував недовго.

Я щодня ходив до комендатури і працював на загальному дворі. Так ми жили до осені, аж поки до коменданта не завітав Хижий, чоловік моєї сестри, котрий служив тоді у німецькій поліції. Його звинувачення зводились до нарікань, що я з дружиною-єврейкою зберігаю зброю (рушницю і карабін).

Того ж дня німці і поліцаї переконали усе подвір'я, хлів, хату й, зірвали стріху, забралися геть, не знайшовши зброї. Наступного ранку нас з Марією повели до льоху. Мене кинули в окрему кімнату. Більше я не бачив своєї Марії.

За тиждень мене відпустили. Повертаючись додому, я проходив повз глибокий закривавлений колодезь, біля якого стояв на чагах вартовий. Ще здалеку мені здалося, що я чую якісь войки та стогони...

З того дня за мною ходить чорна мара. Збиваюсь з дороги, звертаю на незнайому вуличку, сяду переночити на холодному

камені — вона завше поряд. Не знаю, як позбутись її. Озивавсь до неї — мовчить неприкаяна. Ходить та й ходить.

17 ВЕРЕСНЯ 1943 РОКУ, П'ЯТНИЦЯ.
ТРИСТА ШІСТДЕСЯТ ЧЕТВЕРТИЙ ДЕНЬ БЕЗ МАРІЇ.

Вчора, йдучи вдень додому, я зайшов до того приміщення, де жив німець. Там мене і Марію заарештували. Я обійшов добре знайомі кімнати. В одній з них, на підлозі, я помітив портрет Гітлера. Він лежав світлиною догори і похмуро дивився у стелю. Я хотів було добряче прикластися чоботом, але лише роздер йому око підковою...

Не помітив, як і вибіг надвір. Голова мов отерпла. Хтось підійшов до мене. Це був Данілов. Він тільки дивився і мовчав. Згодом ми пішли з ним в контору. Там я побачив свого ворога — Хижого. Він сидів за столом проти якоїсь людини в чорному і встрявав у розмови, які вели старі бригадири.

У центрі столу сидів Кас'ян. За якийсь місяць він встиг посивіти. Певно, за час перебування в поліції та тюрмах. Характер у нього слабкий. Не сердитий, можливо, з дещо наївною психологією. Навіть і не думає про помсту. Сидить і палить люльку. Слухає. Те, що було, не згадує, чим знищує себе перед лицем інших.

18 ВЕРЕСНЯ 1943 РОКУ, СУБОТА.
ТРИСТА ШІСТДЕСЯТ П'ЯТИЙ ДЕНЬ БЕЗ МАРІЇ.

Приходить похмурий вечір. Дощ ущукає. Густий туман укрив усе довкола. Я йду поночі додому. Земля навкруги спить після осіннього дощу. Тихо увійшов у хатину і впав на ліжко. Незчувся, як і сон обійняв...

Снилася Марія, вбрана у нову одіж. Вона кудись заподілася, а я весь час її шукаю. А ось і наш сад. Я блукаю між деревами; вони тихо стоять, лише чути, як краплі води спадають з листя додолу. Що він побачив, цей перший свідок наших переживань?

Десять узявся якийсь чоловік у шкіряному картузі. Я впізнаю в ньому актора. Він підходить до мене, знімає картуза і дає мені в подарунок. Надіваю його з думкою, що я зовсім не хотів нічого брати у нього. Дивлюся у дзеркало. Спочатку нічого не бачу. Аж ось, ось, якісь каламутні зображення плавають у ньому. Шукаю обличчя — і нарешті впізнаю себе.

А ось і Марія виплила із люстра й засміялася. Я йду до неї, а вона тікає. Ось-ось наздожену. Халаю за руку — вона виривається. «Марусю! — кажу їй. — Чому ти тікаєш?» А вона лише сміється. Поглянув, а вона у просторій білій сорочці. Шукаю її вуста, хочу поцілувати, коли — зирк — а то не вона, а якась відьма нестямно регоче мені в обличчя.

19 ВЕРЕСНЯ 1943 РОКУ, НЕДІЛЯ.
ТРИСТА ШІСТДЕСЯТ ШОСТИЙ ДЕНЬ БЕЗ МАРІЇ.

Чотири місяці з Марією і цілий рік без неї. Далі прийшла наша довга розлука. Нещастя полягає у нестямній втраті тієї однієї, яку я так любив, кому я безмірно вірив. З утратою Марії кудись поділася моя віра...

Навкруги лише розпач. Тебе нема. Я сиджу один. Навколо якісь тіні, хоча я й у своїй кімнаті. Всі вовком дивляться на мене...

А ось і ранок. Знову цей тихий ранок. Ледве зиркнуло сонечко. Помалу починає розвиднюватись. Не знаю, яким буде цей день, але він почався... Час покаже своє... Мені усе швидко...

Снилася Марія. Сама біла-білісінька, але у чорній сукні. Навкруги сніг лежить, а ми йдемо зимовим садом босі, ступаємо пухким снігом. Зриваємо морозні ягідки зі стебел, їмо та посміхаємось один одному...

20 ВЕРЕСНЯ 1943 РОКУ, ПОНЕДІЛОК.
ТРИСТА ШІСТДЕСЯТ СЬОМИЙ ДЕНЬ БЕЗ МАРІЇ.

Прокинувся — ще темно. Ранкові сутінки м'яко дзюрчать тишею. Запалив каганець. Гас закінчується. Скоро загасне зовсім.

Та, сподіваюся, скоро вже заясніє ранок. Побачив на столі листи від Марії. Перечитав. Потім відкрив її щоденник. Пише про нашу першу зустріч. Ранкова зоря падає крізь вікно й запалює новий день.

Хто може зазирнути долі в її небесні очі? Хто скаже мені, що буде зі мною завтра? Де містяться обрії моїх думок? Який птах ховає їх своїми могутніми крилами?

Майже рік як живу сам. Сум і неспокій приходять до мене щодня, сідають край мого стола й вдивляються у мої вологі очі.

Вже рік минув... А чи змінився я? Чи не в'яне моє кохання, мов зірвана троянда? Що є кохання і що таке лямста? Яка вона — наша надія? Нехай прийде. Чи, може, я й досі живий нею?..

Сумна осінь, сумні дні. Десь далеко гримлять вибухи, й заходить чорне полум'я. Який проклятий час! Що довелося пережити за ці два роки? Два роки глибокого напівживого сну.

Так сумно і не радісно минає ще один день. Майже о першій спінчив свідомість писемову роботу й знову ліг спати. Слав біля трьох годин. Спалося добряче. Нустеля сну, в якій не трапилось жодного сновиддя. Надворі чути, як дихає сирій вітер. Якось дурно і водночас чудно на серці.

Десь почув голос цвіркуна. Що передвіщає ця дивна комаха?.. Якийсь спротив зв'язує ноги. Смуток знов сидить на моєму ліжку. Цілісінький день просидів у кімнаті без жодної похіденьки. Так просто життя. Щодня, щохвилини, щомиті...

ЗМІСТ

Самиця богомола	3
Метаморфози вічного повернення	15
Жаба	21
Числа Фібоначчі	33
Вечір — день	39
Звірина	45
Райські яблука	59
Безодня Паскаля	69
Приблуда	77
Сни	87
Кішка книг	97
Дні без Марії	105

Л 96

Лютий, Тарас

Вулики сновидінь: Оповідання. — К.: Факт, 2007. — 112 с.
ISBN 978-966-359-172-8

Оповідання з книги «Вулики сновидінь» дійсно нагадують уривки чийось нічних марень. Вбивство коханого чоловіка схоже на вбивство Марата. Шахматні фігури заповнюють світ за законами чисел Фібоначчі. Єдиний порятunek від «слизької Безодні» — робота в похоронній конторі. Маленький хлопчик сам, всупереч традиційному сюжету, викрадає райські яблука, але уникає вигнання. Поступово читач уподібнюється до одного з персонажів, який живе у безкінечному лабіринті сновидінь.

Можливо, в оповіданнях Тараса Лютого ви визнаєте свій сьогоднішній сон?

УДК 821.161.2-3

ББК 84.4.УКР6-4

Літературно-художнє видання

Тарас ЛЮТИЙ

ВУЛИКИ СНОВИДІНЬ

Оповідання

Відповідальна за випуск *Олена Шарговська*
Коректори *Марина Муляр, Марина Александрович*
Верстка *Марії Захарченко*

ТОВ «Видавництво „Факт“»
04080, Україна, Київ-80, а/с 76
Регістраційне свідоцтво
ДК № 1284 від 19.03.2003
Тел./факс: (044) 287 1886, 287 1882
Відділ збуту: (044) 463 6887
www.fact.kiev.ua
E-mail: office@fact.kiev.ua

Здано до виробництва 21.06.2007. Підписано до друку 20.07.2007. Формат 70x100 1/32. Друк офсетний. Папір офсетний № 1. Гарнітура «Ralsigh». Ум. друк. арк. 4,6. Обл.-вид. арк. 1,2. Наклад 2000.

Надруковано ТОВ «Поліграфічний центр „Фоліант“»
Свідоцтво Держкомінформу України
(серія ДК № 149 від 16.08.2000 р.)